

TMMOB
Elektrik Mühendisleri Odası

İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ PANELİ

1. Baskı, Diyarbakır, Ocak 2012
ISBN: 978-605-01-0272-7
EMO Yayın No: PN/2012/1

TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi
Aliemiri 4. Sokak Müge 6 Apt. No: 1/2 Yenişehir / Diyarbakır
Tel: (0412) 228 46 20 - 223 22 40 | Fax: (0412) 228 46 20
<http://www.diyarbakir.emo.org.tr> | Email: diyarbakir@emo.org.tr

Kütüphane Katalog Kartı

333.79 ELE 2012

İletişim Özgürlüğü Paneli Yayına Hazırlayan: Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi,--1.bs.--Diyarbakır. Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi,2012

40 s.: 21 cm (EMO Yayın No: PN/2012/1; ISBN:978-605-01-0272-7

İLETİŞİM

Dizgi,Tasarım
Elektrik Mühendisleri Odası
Diyarbakır Şubesi

Baskı
A Grafik

Diclekent Bulvarı 83. Sokak (Nil Koleji Arkası) Şeker Apt. Altı KAYAPINAR/DİYARBAKIR
Tel: 0412 237 27 07 Faks: 0412 237 27 06

İLETİŞİM ÖZGÜRLÜĞÜ PANELİ

Panel Yöneticisi: Cengiz GÖLTAŞ

EMO Yönetim Kurulu Başkanı

- **TARIK ÖDEN (Elektrik Mühendisleri Odası)**
- **Yrd. Doç. Dr. ZEYNEP ÖZARSLAN (Beykent Üniversitesi Öğretim Üyesi)**
- **Yrd. Doç. Dr. BARIŞ ÇOBAN (Yeni Yüzyıl Üniversitesi Öğretim Üyesi)**
- **HAYATİ KÜÇÜK (EMO Hukuk Müşaviri)**
- **MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (BDP Eş Genel Başkan Yardımcısı)**

AÇILIŞ KONUŞMALARI

İDRİS EKMEN (EMO Diyarbakır Şubesi Yönetim Kurulu Başkanı)

Sayın BDP Eş Genel Başkan Yardımcım, Sayın Genel Başkanım, sivil toplum örgütlerinin sayın temsilcileri, sayın katılımcılar, basınımızın sayın emekçileri; sizleri Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesi adına saygıyla selamlıyorum. Düzenlemiş olduğumuz İletişim Özgürlüğü Paneli'ne hepimiz hoş geldiniz, şeref verdiniz.

Genelde teşekkür faslı sona kalır, ama ben başta yapayım. Öncelikle, etkinliğimize katılarak, burada bizlerle birikimlerini paylaşacak olan arkadaşlarımıza, saygıdeğer panelistlerimize teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Bu arada, bununla ilgili kısa bir bilgi paylaşımında da bulunmak istiyorum.

Panel programımızda yer alan panelistlerimizden Yrd. Doç. Dr. Ahmet Yıldırım'ın geçtiğimiz hafta içinde kız kardeşi hayatını kaybetti, dolayısıyla burada aramızda olamayacak. Kendisinin acısını paylaştığımızı ifade etmek istiyorum. Ahmet beyin yerine, panelimize, panelist olarak Eş Genel Başkan Yardımcımız katılarak, kendi görüşlerini paylaşacaklar bizimle. Kendisine de tekrar teşekkür ediyorum.

Yine bu salonu bize açan, ev sahipliği yapan Diyarbakır Büyükşehir Belediyesine teşekkür etmek istiyorum.

Son olarak da, bu etkinliğin düzenlenmesinde katkısı olan tüm arkadaşlarıma emeklerinden dolayı teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

Saygıdeğer katılımcılar, değerli arkadaşlar; bildiğiniz gibi, Elektrik Mühendisleri Odası, bir meslek örgütü. Ama biz kendimizi her zaman emek ve demokrasi mücadelesinin bir bileşeni olarak tanımladık ve bu nedenle de diyoruz ki, biz, mesleki-demokratik bir kitle örgütüyüz. Mesleki-demokratik bir kitle örgütü olma vasfımızla, dönem dönem meslek alanlarımızdan doğru birtakım etkinliklerin altına imza atarken, genel demokrasi mücadelesi süreçleri içinde de yerimizi, konumumuzu her zaman almaya, elimizden gelen çabayı her zaman sergilemeye çalışıyoruz. Bir de, yine meslek alanlarımızdan doğru hayata dokunduğumuz noktalarda, toplumu ilgilendiren alanlarda sözümüzü söylemek gibi bir sorumluluğu her zaman kendimize görev edindik. Bu sorumluluğumuz itibarıyla, belki dikensiz bir gül bahçesinde siyaset yapma hevesinde olanlar, bizi siyaset yapmakla suçladılar; ama biz, yaptığımızın doğru olduğunu biliyoruz. Bu bilinçle de çalışmalarımızı sürdürmeye, devam ettirmeye çaba gösteriyoruz. Bugün burada düzenlemekte olduğumuz İletişim Özgürlüğü Paneli de, tam da bu noktada, toplumumuzu ilgilendiren bir alanda hem

bilgi paylaşımı, hem de aslında bir tavır sergilemedir. Bu anlamda önemsedığımız bir etkinlikte sizlerle buluşmuş olmanın mutluluğunu yaşıyoruz.

Bildiğiniz gibi, iletişimin özgürlüğü ve gizliliği aslında anayasal bir hak. Ancak, gelişen teknoloji karşısında, teknolojinin hızlı gelişimi karşısında, hukukun kendisini bu hızlı gelişime adapte edememesiyle birlikte, maalesef, bu anayasal hakkımızın ihlal edilmiş olması, günlük yaşamımızın belki en normal, toplumsal açıdan en kabul edilebilir durumlarından biri haline gelmiş durumda. Sokaktan geçen sıradan, normal bir insanın bile dinlendiği ya da izlendiği kaygısına kapıldığı bir ülkede, herhalde durumun çok vahim olduğunu, vahametinin çok üst düzeyde olduğunu tespit etmek yerinde olacaktır.

Evet, gelişen teknoloji bir yönüyle hayatımızı kolaylaştırırken; bir yönüyle de, ifade ettiğimiz gibi, maalesef, sürekli takip edilmemizi sağlayan bir sistemi hayatımıza sokmuş durumda. Sokaklardaki mobese kameralarından tutun da, güvenlik kameralarına, telefon ve ortam dinlemelerine, İnternet üzerinden yapılan veri alışverişlerinin takibine kadar birçok alanda sürekli gözetlenebilme ihtimaline açık olduğumuz bir durum artık hepimizin özeline yok etmiştir. Çünkü bütün yaşantımız artık birilerinin gözlerinin ve/veya kulaklarının ucundadır. O yüzden, bu sınırsız gözetim durumunu da, “hepimiz gözetilmiştik” diye tanımlama ihtiyacı içerisinde olduk.

Özgürlüklerin geliştirildiği bir dünyanın daha yaşanılabilir bir dünya olduğu gerçeğine karşı, özgürlüklerimizi güvenlik eksenli bakış açılarına feda etmeye çalışan bir yaklaşımla maalesef karşı karşıyayız. Bir zamanlar idam cezasının en caydırıcı ceza olduğunu düşünenler, bugün suçun önlenme vasfı açısından bu tür izleme mevzularının caydırıcılığını önümüze çıkararak, kendilerini haklı çıkarmaya çalışmaktalar. Ama hani bir örnekle ifade etmek gerekirse; Hrant'ın katilini bu izleme sistemleriyle, güvenlik kameralarıyla tespit ettiklerini, yakaladıklarını söyleyenler, çevresindeki karanlık ilişkileri, maalesef, aynı teknolojik imkanları kullanarak çözebilme “şansına” sahip olamadılar.

Maalesef, bu teknolojik imkanlar oldukça da hukuksuz bir şekilde, egemen anlayışın kendine muhalif olanları suçlamasının bir aracı haline getirilmiş ve bu da aslında tartışmamız gereken başka bir konu olarak önümüzde durmakta.

Sevgili arkadaşlar; özellikle dinlemelerin ya da takip edilme vakialarının en sık yaşandığı coğrafyada yaşıyoruz. Sanırım EMO'nun “E-Gözetim” raporu da onu söylüyordu; nüfus yoğunluğuna vurduğunuzda, takip edilme, izlenme, dinlenme vakialarının en yoğun olarak yaşandığı bölge, başta da Diyarbakır olmak üzere, içinde yaşadığımız coğrafya.

Burada da aslında mevzunun neden kaynaklandığını çok iyi biliyoruz; Kürt sorununa egemen anlayıştan farklı bir yaklaşımı toplumsal olarak benimsemiş bir yapının bu süreçler sonucunda illegalize edilmesi, aslında belki bir halkın illegalize edilmesi gibi bir süreçle karşı karşıyayız. Doğrusunu isterseniz, biz demokrasi güçleri, sürekli, her zaman, her yerde, Kürt sorununun demokratik ve barışçıl yöntemlerle çözümünden yana olduğumuzu, gerçek çözümün bu olduğunu ifade ettik. Barışçıl çözümün de en önemli aracının diyalog olduğunu ifade ettik ve dedik ki, muhataplarınızı dinleyin. Sanırım sistem bizi anladı, ama yanlış anladı; demokratik çözüm için çaba sarf eden 1500'ün üzerinde Kürt siyasetçisini dinledi ve o dinlemeler sonrasında cezaevine doldurdu. Öyle tahmin ediyorum ki, bu da bir kara mizah örneği olarak tarih sayfalarındaki yerini alacaktır.

Saygıdeğer katılımcılar; konuşmamı bitirirken şunları söylemek istiyorum: Muhtemelen, bu panelden biraz karamsar ayrılacağız; muhtemelen, "Yahu, haberleşme çok da iyi bir şey değilmiş" diyeceğiz. Ama teknolojinin hayatımızı kolaylaştırmanın bir aracı olduğu bilinciyle, özgürlüklerimizden taviz vermeyeceğimizi, özgürlüklerimizden vazgeçmeyeceğimizi buradan çıktuktan sonra da haykırma ihtiyacı içinde olacağımızı tahmin ediyorum. Bu hakkımızı savunmak durumunda olduğumuzu bütün arkadaşlarımız biliyor, bunun çabasını göstermeye devam edeceğiz. Bu itibarla, güvenlik gerekçesiyle demokrasiden ve özgürlüklerden fedakarlık etmemizi isteyenlere, özgürlüğün en güzel şey olduğunu ve güvenliğimizi de özgür düşüncenin, özgür ortamın, özgür yaşantının sağlayacağını hatırlatmak istiyorum.

Etkinliğimizin özgür bir ortama, özgür yaşama, özgür düşünceye ve özgür bir iletişime, özgürce iletişime katkı yapmasını diliyorum; katılımınızdan, ilginizden dolayı hepimize teşekkür ediyorum.

CENGİZ GÖLTAŞ (EMO Yönetim Kurulu Başkanı - Panel Yöneticisi)

Değerli katılımcılar; ben de Elektrik Mühendisleri Odası 42. Dönem Merkez Yönetim Kurulu Başkanı olarak, şahsım ve Yönetim Kurulu üyeleri adına, örgütüm adına hepinize merhaba diyorum.

Öncelikle, Diyarbakır Şubemizi, böylesine anlamlı, önemli bir etkinliğe imza atmasından dolayı kutluyorum.

Sevgili İdris Başkan çok güzel bir açılış konuşması yaptı ve bence söylenebilecek her şeyin çerçevesini doğru bir zeminde çizdi. Ben, fazla zamanınızı almadan, panelimizi sizlerle beraber sürdürmek üzere, değerli panelistlerimiz Sayın Tarık Öden'ı, Sayın Hayati Küçük'ü, Sayın Barış Çoban'ı ve Sayın Zeynep Özarslan ile Sayın Meral Danış Beştaş'ı kürsüye davet ediyorum ve panelimizi başlatıyorum.

Sözlerimin başında da ifade ettiğim gibi, Türkiye'nin iletişim alanında yaşadığı sorunların en önemli boyutlarından biri de, hak ve özgürlüklerin ihlali noktasında Türkiye kamuoyunda yaşanan tartışmalar boyutu. Bu tartışmaların birçok yerinde, Elektrik Mühendisleri Odası olarak, bir kamu kuvveti anlayışı içerisinde, mesleğimizin ülke ve toplum yararına savunulması, meslek alanlarımızın geliştirilmesi noktasında hem üyelerimizi, hem de kamuoyunu bilinçlendirmek adına, değişik dönemlerde 2009 yılında yayınladığımız "E-Gözaltı" biçiminde raporlar, yine iletişim özgürlüğünün önüne konulan engellere karşı yaptığımız basın açıklamaları, değişik kongre ve sempozyumlarla, eşitlik ve özgürlük meselesinin birbirinin yerine ikame edilemeyecek, biri diğerine feda edilemeyecek en önemli iki alan olduğu tespitini yaptık. Biz, bilimin, teknolojinin, meslek alanlarımızın kamu yararına, bu ülkenin barış, demokrasi mücadelesinin geliştirilmesi doğrultusunda sürdürülmesinden yana bir tutumu sergileyen TMMOB'ye bağlı önemli bir bileşen olarak, bu politikalarımızı sürdürmeye, hem bu panel ekseninde, hem de bunun dışındaki diğer kongre ve sempozyumlarla devam edeceğiz.

Değerli katılımcılar; sizlerle bu paneli sürdürmeden önce, değerli arkadaşlarımızla, panelistlerle bir araya geldik ve şöyle bir kurgu yaptık:

Bu iletişim meselesinin, iletişim özgürlüğü tartışmasının bir teknik altyapı sorunları boyutu var. Bu bağlamda, olayın teknik boyutlarıyla ne anlam ifade ettiği, Türkiye'deki iletişim teknolojilerinin denetiminin, kontrolünün nasıl olduğu, fiili durumda nelerin yaşandığı ve bunun teknik olarak nasıl sürdürüldüğünü değerli konuşmacılarımızla tartışacağız.

İletişim özgürlüğünün bir başka boyutu da hukuki boyutu. Hukuki boyutuyla da yaşananların neler olduğunu tartışacağız.

Yine bu iletişim özgürlüğü kapsamında, bu meselenin sosyal ve kültürel boyutunu da masaya yatırmak istiyoruz.

Buradaki tüm değerli konuşmacılarımız bu ekseninde kendi konuşmalarını yapacaklar. Eğer uygun görülürse, ilk bölümde konuşmacılarımıza 15'er dakika konuşma süresi vereceğim. Bunu 20 dakikaya kadar uzatmak gibi bir tolerans tanıyabilirim; ama 15'er dakika içinde sanırım toparlayabilirler görüşlerini. İkinci bölümde de salondan gelen sorular ve katkılarla bu paneli daha zengin bir hale getirebiliriz diye düşünüyorum.

Değerli panelistlerden, söz aldıklarında kendi özgeçmişlerini sunmalarını ve kendilerini tanıtmalarını rica ediyorum.

İlk sözü Tarık beye, Sayın Tarık Öden'e vermek istiyorum. Kendisi Odamızın eski Yönetim Kurulu üyesi, geçen dönem de Yönetim Kurulu Başkan Yardımcılığı görevinde bulundu. Aynı zamanda uzun yıllar da Diyarbakır Şube Başkanlığı yapmış bir arkadaşımız. Elektrik Mühendisleri Odasının konuyu teknik boyutlarıyla irdelediğini ifade edecek bizlere.

İkinci konuşmacı olarak Yrd. Doç. Dr. Sayın Zeynep Özarlan'a söz vereceğim.

Daha sonra Yrd. Doç. Dr. Sayın Barış Çoban'a söz vereceğim.

Dördüncü konuşmacımız, Odamızın Hukuk Müşaviri Sayın Hayati Küçük.

Son olarak da Barış ve Demokrasi Partisi Hukuk İşlerinden Sorumlu Eş Genel Başkan Yardımcısı Sayın Meral Danış Beştaş söz alacak.

Ben, sayın konuşmacılara söz vermeden önce, neyin üzerinde konuştuğumuzu ifade etmek adına, birkaç noktayı daha sizlerle paylaşmak istiyorum.

"Türkiye'de ve dünyada iletişim özgürlüğünden ne ölçüde, hangi yasal çerçevelerde bahsedebiliriz?" sorusuna yanıt aradığımızda; iletişim özgürlüğünün İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ve uluslararası sözleşmelerin yanı sıra anayasayla da güvence altına alındığını görüyoruz.

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 12. Maddesi aynen şöyle der: "Hiç kimse, özel hayatı, ailesi, mesleği veya haberleşmesi hususlarında kişilik haklarına, şeref ve haysiyetine karşı tecavüzlere maruz bırakılamaz. Herkesin bu karışma ve tecavüzlere karşı kanunla korunmaya hakkı vardır."

Yine Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi 17. Maddesi, "Hiç kimsenin özel ve aile yaşamına, konutuna veya haberleşmesine keyfi veya hukuka aykırı olarak müdahale edilemez, onuru veya itibarı hukuka aykırı saldırılara maruz bırakılamaz" demekte ve yine "Herkes bu tür saldırılara veya müdahalelere karşı hukuk tarafından korunma hakkına sahiptir" denilmekte.

Tabii, dünya ölçeğinde de, ülkemiz ölçeğinde de bu yasal çerçeveleri uzatmak mümkün. Ben, burada zamanınızı fazla almak istemiyorum. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. Maddesi ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 22. Maddesinde bu iletişim özgürlüğüyle ilgili temel argümanlar belirtilmiş. Fakat son olarak, yaşadığımız gerçeklikte, insanların bu özlük haklarına yönelik, en son Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım'ın 2. Yasama Yılı'nın 112. Birleşiminde yaptığı konuşmada, AKP Hükümetinin bu meseleye bakışını, anlayışını nasıl sergilediğini çok kısa bir şekilde sizlerle paylaşmak istiyorum.

Verilen bir soru önergesi karşısında, Ulaştırma Bakanı Binali Yıldırım aynen şu ifadeleri kullanıyor: "Peki, dinlemeyi, yasadışı dinlemeyi önlemeye imkan var mı? Arkadaşlar; maalesef yok. Yalnız Türkiye'de değil, dünyanın hiçbir yerinde yok. Bunun tek yolu konuşmamaktır. Hatlarla konuştuğunuz müddetçe mutlaka dinleniyorsunuz; ister yasal, ister yasal olmayan yollarla. Fakat işin pratiği bu. Bu kadar trafiğin dinlenmesi mümkün değil arkadaşlar; teknik olarak mümkün değil, matematiksel olarak mümkün değil. Bu dinleme baskına yönelik bir dinlemedir; eğer sizin yasadışı bir faaliyetiniz yoksa bundan da endişe duymanıza hiçbir şekilde gerek yoktur. Dinleniyoruz diye sürekli endişe etmeye, birbirimize şüpheyle bakmaya, kendimizi mutsuz etmeye lüzum yok; bu da çağdaş toplumlarda olmaması gereken bir şey." Yani AKP'nin iletişimden sorumlu bakanı, Ulaştırma Bakanı, bu konuda az konuşmayı ya da hiç konuşmamayı tavsiye ediyor.

SUNUMLAR

TARİK ÖDEN (Elektrik Mühendisleri Odası)

1960 Diyarbakır doğumluyum. Orta Doğu Teknik Üniversitesinde çalışıyorum. 92-93 yıllarında Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesinde yöneticilik yaptım. 2002-2006 yılları arasında da Elektrik Mühendisleri Odası Diyarbakır Şubesinde Şube Başkanlığı yaptım. 2008-2009 yılları arasında Elektrik Mühendisleri Odası Genel Merkezinde Genel Başkan Yardımcılığı yaptım. Bu dönem de Bilişim Komisyonu Başkanı olarak Odada çalışmalarımıza devam ediyoruz.

Değerli dostlar, değerli arkadaşlar; öncelikle hepiniz hoş geldiniz. Sizlerle bu atmosferi paylaşmaktan gurur duyduğumu belirtmek istiyorum. Ayrıca, Diyarbakır Şubemize de, böylesine kanayan bir yaraya dokunmasından, böyle bir etkinlik düzenlemesinden dolayı teşekkür ediyorum.

Çağımızda iletişim teknolojileri çok hızlı bir gelişim gösteriyor. İletişim teknolojilerindeki bu hızlı gelişme ve bunun dünyanın her tarafında kullanım alanı bulması sayesinde, dünyanın herhangi bir noktasında ses, görüntü veya bilgi nakletmek istediğimizde, artık bunun birkaç saniye içerisinde gerçekleştiğini biliyoruz. İletişim teknolojisindeki bu hızlı gelişme, bilgi çağına doğru ilerleyen bu gelişme bazı toplumlarda pozitif yönde kullanılırken; özellikle baskı, korku ve sindirme yöntemlerini olağan bir politikaya dönüştüren, demokratik yaşam tarzını içselleştirmemiş ülkelerde ise teknolojik sistem ve cihazlarla özel yaşama, haberleşme yaşamına müdahale etmek artık bir kültür haline dönüştürülmeye çalışılıyor.

Bugün hayatın her alanında, telefonla ya da diğer iletişim cihazlarıyla, sistemleriyle dinlenen, takip edilen veya ortam dinlemelerine maruz kalan vatandaşlarımızın demokratik yaşam hakları ihlal edilmekte, ne yazık ki sistem de buna imkan tanımakta ve bunun önüne geçebilecek hukuksal düzenlemeler de bulunmamaktadır. Bütün bunlar çağdaş bir hukuk devletinde olduğumuz iddiasıyla da çelişen durumlar.

Bildiğiniz gibi, yakın tarihimizdeki 22 Temmuz seçimlerinden önce, Ankara 12. Ağır Ceza Mahkemesi, 25-2084 sayılı Kararıyla, Türkiye’de yaşayan bütün insanların telefon görüşmelerinin, haberleşmelerinin kayıt altına alınmasına ilişkin bir karar vermiştir ve bu kararla Türkiye’de temel hak ve özgürlükler yerle bir edilmiştir. Ülkeyi yöneten neoliberal zihniyetler yasaları hiçe saymakta, demokratik hukuk anlayışına da gölge düşürmekte. Çağdaş hukuk düzenlerinde temel yaklaşım, sosyal düzeni korumak ile bireyin temel hak ve özgürlüklerine saygı arasında bir denge kurulmasıdır ve bu dengeye göre gerçeğin bulunarak, adil yargılama sisteminin uygulanmasının sağlanması hedeflenir. Ancak, Türkiye’de suçlu ile suçsuzu

birbirinden ayırmaya özen göstermeyen ve 12 Eylül uzantısı bir anlayışın artık kendi kendisiyle yüzleşmesi, antidemokratik uygulamalara son verilmesi, fişlemelere son verilmesi gerekiyor.

Bildiğiniz gibi, referandumda halkın oyuna sunulan maddelerden bir tanesi de fişlemeye ilişkin maddeydi, fişlemelerin kaldırılmasına yönelik yasal düzenlemenin yapılacağına ilişkin bir maddeydi. Son 3 yıldır kişisel hakların korunmasına ilişkin yapılan düzenleme maddesi hâlâ Mecliste bekliyor. Türkiye’de 2007 yılındaki bu yargı kararıyla bütün insanların dinlenmesinin ortaya çıkmasından sonra, eski Adalet Bakanı Mehmet Ali Şahin, 21 Nisanda bir milletvekilinin verdiği soru önergesi üzerine, 2009 yılı için, son 3 yılda dinlenen ve suç unsuruna rastlanmadığı için dinleme kayıtları imha edilen kişilerin sayısının 12858 olduğunu vurgulamış. Dinlemenin en yoğun olduğu yer de İstanbul olarak tanımlanmış. Suç unsuruna rastlanmadığı için dinleme kayıtları imha edilen kişi sayısı İstanbul’da 1912 iken, Diyarbakır’da 1718. Ankara’da 35 iken, küçük bir il olan Hakkari’de 221. Resmi rakamlar bunlar.

Değerli arkadaşlar; bildiğiniz gibi, bu teknolojiyi suç örgütleri de kullanmakta ve suç örgütleri bu teknolojiyi kullanarak kazançlarına kazanç katmaktadırlar. Yurttaşlarımızın özel yaşamına saygı anlayışının gittikçe tahribata uğradığı ve suç örgütlerinin kazançlı çıktığı bu geldiğimiz noktada toplumsal yapının nasıl bir dejenerasyona gittiğini ve etik değerlerde tartışmalı bir sürece doğru yöneldiğimizi görüyoruz. Yasal çerçevede yapıldığı iddia edilen ve belirli suçların önlenmesine ilişkin, suç delillerinin toplanmasına ilişkin yapılan dinlemelerin amacından sapmış olması, İnternet gibi iletişim araçları üzerinden bunların servis edilmesi, kuşkuların yanı sıra, mevcut sisteme olan güvenin ortadan kalkmasına, artı, huzurun, barışın ve güvenliğin de ciddi biçimde yıpranmasına neden olmaktadır.

Özel hayata ilişkin her türlü bilginin zorunlu olarak iletişim araçları üzerinden paylaşılması ve insanların iletişim araçlarına artık İnternet’te satılan çeşitli araçlarla müdahale edilebilmesi, dinlenebilmesi nedeniyle, insanların konuşmalarında, iletişimlerinde kendi kendilerine oto-sansür uyguladıklarını, artık bazı şeyleri konuşmaktan kendilerini alıkoyduklarını görüyoruz. Yani bu iletişim ortamı içerisinde bir iletişimsizliğin de yaşandığına tanık oluyoruz. İnternet’te hizmet veren arama motorları başta olmak üzere, bazı sitelerde, kişinin elektronik ortamda girdiği bütün yerler kaydedilmekte, analiz edilmekte. Yani bugün modern dünyanın insanların tüketim alışkanlıklarından hobilerine, okudukları gazetelere, okudukları kitaplara kadar, irtibatta oldukları kurumlara kadar tamamının izleme ağı içinde olduğunu görüyoruz.

Denetim ve gözetim paradigmasına göre, modern iktidarlar, bireyi en verimli şekilde işlemeyi planlarlar ya da en verimli şekilde kullanmayı planlarlar. Bireyi de en verimli şekilde kullanabilmenin yolu, onu bedeni, ruhi ve tüm faaliyetleriyle

hesaplanabilir, istatistiki bilgilere çevrilebilir ve arşivlenebilir verilere dönüştürmektir.

Değerli dostlar; dinleme sistemi sadece bizim ülkemize haiz bir durum değildir, dünyanın diğer ülkelerinde de kullanılan çeşitli araçlarla dinleme hadisesi söz konusu. Dinleme ve gözetleme sistemlerinin mimarı olan Amerika Birleşik Devletlerinin dinleme sistemi uydulardan faydalanmakta, dünya üzerindeki stratejik uydulardan faydalanmakta ve diğer bilim imkanlarını kullanarak, dünyada görmediği, izlemediği, dinlemediği herhangi bir şey kalmamaktadır.

İletişim imkanlarının hemen hemen tamamı kontrol edilebilir. Bunu yaparken, sistemlerin çıkış noktasını da biliyoruz. Günümüzde yapay zeka aktivasyonlarıyla üretilen yazılımlar İnternet sitelerinde, daha doğrusu arama motorlarında özelleşerek, içerik analizi yapabilmekte ve daha akıllı sistemlerle daha net içerik tespiti yapabilmekte.

Değerli arkadaşlar; dünyada büyük yankı uyandıran, hepimizin takip ettiği Wikileaks yayınları üzerinden Amerika Birleşik Devletlerinin diplomatik yazışmalarının ortaya dökülmesinden sonra, bazı ülke liderlerinin, Amerika Birleşik Devletlerinin de teknik yardımlarıyla kendi siyasi rakiplerini dinledikleri ortaya çıktı. Buradan hareketle, bu dinleme-gözetleme sisteminin küresel ölçekte kullanılan ve devreye sokulan bir hadise olduğunu, insanlığın küresel bir dinleme-gözetleme ağıyla kuşatıldığını rahatlıkla söyleyebiliyoruz.

Düşünün, birileri nereye seyahat ettiğinizi, o an dünyanın neresinde olduğunuzu, kiminle telefonla konuştuğunuzu, hangi bilgisayarda çalıştığınızı, hangi kuruluşlara ya da meslek örgütlerine üye olduğunuzu, alışkanlıklarınızın ne olduğunu ya da sağlık durumunuzun ne olduğunu bilse hoşunuza gider mi? Bu soruya, "Kutsal Kitabın Gözüyle İnternet" adlı kitabı yazan Frank Sunn şöyle cevap veriyor: "Her tarafta her şeyi bilirsiniz, ama başkaları da aynı şeyi yapmaya çalışıyor." Frank Sunn iletişim alanındaki gelişmelere yönelik deneysel bakışını son derece ustaca kaleme alıyor ve bilgiye ulaşma özgürlüğünün, küresel bilgiye herkese ulaşabilmesinin bir aracı olarak sunulan İnternet'in aslında yöneticilerin önceden hesapladığı ve tüm insanlığı kontrol altına alabilmek için kullandıkları bir araç olarak tanımlıyor.

Bütün bu gelişmelerin ışığında, bilim ve teknoloji kimin içindir, bilimsel ve teknolojik gelişmelerin önceliği nedir, kime hizmet sunmaktadır; insanlığın gelişimi için mi, yoksa iktidarların varlığını sürdürmeleri için mi?

Türkiye'de yaşanan sıkıntılardan siyasilerin, bürokratların, birçok insanın şikayetçi olduğunu zaman zaman görebiliyoruz; yasaların yetersiz olduğunu, yeni düzenlemelerin yapılması gerektiğini ifade ediyorlar. Bütün bunlara rağmen, egemen anlayış, bu tartışmalı sürecin devamından yana olduğunu gösteriyor.

Değerli arkadaşlar; iletişim özgürlüğüne müdahale yöntemlerine ilişkin kısa kısa

birtakım bilgiler vermek istiyorum sizlere.

İletişim özgürlüğüne müdahaleyi üç grupta inceleyebiliriz. Birincisi, trafik takibi. İkincisi, konum belirleme. Üçüncüsü ise içerik takibi.

Trafik takibi, kimin, kiminle, ne zaman, ne kadar süreyle konuştuğunu belirleyen bir yöntemdir. Sabit telefonlarla, cep telefonlarıyla ya da İnternet üzerindeki iletişimlerle, kimin, kiminle, ne zaman, ne kadar süreyle iletişim kurduğunu tespit etmek mümkündür. İnternet iletişimlerinde ise bu tespit IP numaralarıyla mümkün. Cep telefonu şirketleri ve sabit telefon şirketleri bu görüşmelerin içeriklerini detaylı faturalarla istediğiniz zaman verebiliyorlar.

Biliyorsunuz, 2006 yılından itibaren Telekomünikasyon İletişim Başkanlığına elektronik ortamda dinleme ve izleme konusunda yetki verilmiş. Cep telefonu, sabit telefon ya da İnternet servis sağlayıcıları, istenildiği takdirde, buralardan yapılan görüşmelerin bilgilerini Telekomünikasyon İletişim Başkanlığına ulaştırmakla yükümlüdürler; Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı da istenildiği takdirde ilgili kamu birimlerine bunları vermekle yükümlüdür. 22 Temmuz seçimlerinden önce Türkiye'nin tamamının izleme ve kayıt altına alınmasına yönelik yöntem trafik takibi yöntemi idi.

Diğer bir yöntem, konum belirleme yöntemi. Kimin, ne zaman, nerede olduğunun tespiti için başvuru olan bir yöntemdir. GPS adı verilen küresel konum belirleme cihazları bunun temelini oluşturmaktadır. Cep telefonu kullanıyor ise kişinin itibat kurduğu baz istasyonu üzerinden konumunu belirlemek mümkündür. Şehrin çok kalabalık olan bölgelerinde ya da baz istasyonlarının çok yoğun olduğu bölgelerde noktasal tespiti yapmak mümkündür. Kişinin bulunduğu bölgede, cadde, sokak, hatta binanın bulunduğu mekanı bile tespit etmek mümkündür.

İçerik takiplerinde ise, kısaca, kim kime ne diyor şeklinde içerik takip edilir. Yazılı, sözlü ya da elektronik ortamda gerçekleştirilen içeriğin takibi yöntemidir. Ortam dinlemeler de içerik takibine girer. Yasal olarak, hakim talebi doğrultusunda, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı devreye girerek, cep telefonu ve sabit telefon işletmecilerinin altyapıları üzerinden telefon görüşmelerini kaydeder; bu telefon görüşmeleri ile Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı arasındaki arayüz üzerinden içerik takibi gerçekleştirilir. Yasadışı dinlemeler, basından da takip edebildiğiniz üzere, uydu aracılığıyla havadan yapılabildiği gibi, ortam dinleme, casus yazılımlar, kablo dinleme, casus klavye gibi çeşitli yöntemlerle yapılabiliyor.

Telefon görüşmelerine yönelik yasadışı dinlemelerde en çok gündemde olan casus yazılım yöntemidir. Bu yazılımlar cep telefonuna yüklenmek suretiyle, kişi izlenebilir, içerikleri izlenebilir, konumu ve bütün özellikleri belirlenebilir.

Cep telefonuna yazılım yerleştirmenin birkaç yolu vardır. Örneğin, böyle bir satın

alabilirsiniz, aldığınız yerde yerleştirilebilir. İkinci bir yöntem, servise götürürsünüz cep telefonunuzu, sizin haberiniz olmadan servisinde yazılım yüklenebilir. Diğer bir yöntem, sizin cep telefonunuza gelen bir dosya yoluyla yerleştirilebilir; bu dosyayı açmanız halinde, bu dosya üzerinden yazılım sizin telefonunuza yüklenmiş oluyor ve sizi dinlemeye alıyor. Bu yazılımlar çok gelişmiş; özellikle bilgisayar üzerinde yaptığınız bütün işlemler, yazdığınız yazılar, gezdiğiniz siteler vesairenin tamamını aktaran yazılım sistemleri vardır.

Biraz da ortam dinlemeler konusuna değinmek istiyorum.

Ortam dinlemeler; cep telefonlarına yüklenen yazılımlar, casus programların bilgisayarlara yüklenilmesi, sabit telefon veya ortama yerleştirilen alıcılarda o ortamdaki ses ve konuşmaların kaydedilerek dinlenmesi söz konusu olabiliyor. Cep telefonunuzun sim kartınız üzerinden de dinleme yapılabilir; sim kartınızı değiştirdiğinizde, bu sim kart değişikliği de karşıya bildirmiş olur. Lazer yöntemiyle ortam dinleme yönteminde, lazer tabancası ve çanağa benzer bir alet kullanılır. Dinlenecek ortamın bulunduğu bir duvara ya da cama lazer ışığı yansıtılarak, o ortamdaki titreşimleri algılayıp sese dönüştüren bir yöntemdir. Bu tür sistem ve cihazlar basitliğinden dolayı Internet ortamında rahatça bulunabilecek sistemlere dönüşmüştür.

Mobese konusuna da çok kısaca değinmek istiyorum.

Bildiğiniz gibi, mobese, önce İstanbul'da başlatıldı, ondan sonra Türkiye'nin tamamına yayılan; aslında kurulurken, güvenlikle ilgili yönetmelikteki hükümlere göre kurulan; fakat hukuksal altyapısı olmayan, hiçbir yönetmeliğe dayanmayan bir çalışmadır. Sabitlerin yanında seyyar mobeselerin de ortaya çıkması, zaman içerisinde insanların tamamının teknik takibe alınması sonucunu doğuracaktır. Kuşkusuz, teknik gelişmelerden yararlanmak gerekiyor; ancak, bu yapılırken, telekulak skandalından sonra şimdi ikinci bir perdenin açılmaması gerekir. Mobesenin de telegöz olarak sürdürülmemesi için, buna uygun yönetmeliklerin çıkarılması gerekir.

Kamuya açık ticari alanlarda çok rastlıyoruz, hepimiz rastlıyoruz, gittiğimiz lokantalarda, cafe'lerde sayısız kameraların içeriye yerleştirildiğini görüyoruz. Bu bir moda ya da ayak uydurma mıdır, bilemiyorum. Bir lokantada, pastanede ya da kamunun gittiği, yararlandığı bir bölgede siz kapıya kamera koyabilirsiniz, bunu anlamak mümkündür ya da girişe kamera koyabilirsiniz, hırsızlığın olabileceği noktalara kamera koyabilirsiniz, ama bir lokantada, pastanede ya da benzeri yerlerde her masanın başına bir kamera koymak çok anlamsız bir şey, bunu anlamak mümkün değildir. Dolayısıyla, biz vatandaş olarak da kendi kendimizi gözetleyen bir pozisyona -daha sonra bu görüntülerin ne amaçla kullanıldığını da bilemiyoruz- düşüyoruz.

PANEL YÖNETİCİSİ

Sayın Tarık Öden, iletişim özgürlüğümüzün hangi yöntemlerle kısıtlanabileceğine dair çarpıcı örnekler verdi ve genel duruma dair bir tespitte bulundu.

İkinci konuşmacımız, Beykent Üniversitesinden Sayın Yrd. Doç. Dr. Zeynep Özarslan. Kendileri sanıyorum iletişim özgürlüğünün sosyal ve kültürel boyutlarıyla ilgili bizleri bilgilendirecek.

Konuşmasını başlarken biraz kendisinden de bahsetmesini ve daha sonra konunun sosyal ve kültürel boyutlarıyla bizler için ne anlam ifade ettiğini paylaşmasını diliyorum.

Yrd. Doç. Dr. ZEYNEP ÖZARSLAN (Beykent Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Öncelikle hepiniz hoş geldiniz. Sesimin kusuruna bakmayın lütfen, biraz rahatsız olduğum için böyle bozuk çıkıyor.

İstanbul'da, Beykent Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi İletişim ve Tasarım Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışıyorum. İletişim ve Sinema bölümlerinde kuramsal dersler veriyorum. Daha önce de Yıldız Teknik Üniversitesinde çalıştım, 10 yıl kadar.

Bugün sizlere gözetim sistemlerinin tarihsel boyutundan ve özel sektör ve kamu sektörünün, yani devletin gözetlemesinin günümüzdeki kültürel ve sosyolojik yansımalarından bahsetmek istiyorum.

Günümüzde egemen güçlerin toplum üzerindeki hegemonyasını devam ettirmekte istihbarat sistemleri artık daha da önem kazanmıştır. İstihbarat sistemleri aracılığıyla kişiler hakkında toplanan bu veriler bir yandan da kapitalist sistemin devam etmesini sağlamakta. Yani özel şirketler bizler hakkında veriler toplarken, tüketici profilleri oluşturmaktadır; işverenler de işçileri daha iyi denetleyebilmek için birtakım sistemler kullanmaktadır. Bunun dışında, bir yandan da devlet sektöründe, yani kamu sektöründe bir gözetim söz konusudur. Burada da, egemen güçler, özellikle suçu azaltmak, toplumun huzurunu, güvenliğini sağlamak, daha iyi bir toplum modeli oluşturmak gibi argümanlarla gözetim sistemlerini bütün topluma yaymaya başlamışlardır. Ancak, buna yakından baktığımızda, bu gözetim sistemlerinin toplumun huzurundan ziyade, güvenliğinden ziyade, egemen güçlerin kendi güvenliklerini sağladığını görmekteyiz.

Öncelikle biraz tarihsel boyutundan bahsetmek istiyorum bunların.

İletişim şebekelerinin kontrolü esasında 19. Yüzyıla kadar uzanıyor. Telgrafın 1850'lerde, telefonun da 1870'lerde ortaya çıktığını düşündüğümüzde, devletin bu sistemler üzerindeki iletişim şebekeleri üzerindeki kontrolünün oldukça geriye uzandığını görmekteyiz. Hatta daha öncesinde posta hizmetleri kontrol edilmekteydi, yani kişilerin mektupları polisiye amaçlarla açılıp okunmaktaydı. Fakat 19. Yüzyılda çok fazla sayıda mektup yazılması ve artık mektup yazmanın sıradan bir aktivite olması nedeniyle yavaş yavaş bu yöntem terk edildi. Tabii, devletin gözetlemesiyle beraber ortaya çıkan bu duruma muhalefetten direnişler de görülmektedir. Örneğin, Fransa'da, 1889'da telefon şebekelerinin devletin denetimine geçmesiyle beraber, kamu yetkililerinin izne göre denetleme yapabileceğini söyleyen birtakım muhalif güçler eylemler yapmışlardır. Ancak, günümüzde de gördüğümüz gibi, devletin denetimi halen devam etmektedir.

Günümüzde ise iletişim sistemlerinin gelişip güçlenmesiyle birlikte toplum her açıdan kontrol altına alınmaya başlamıştır. Artık görüşmelerimiz, sesimiz,

tüm hareketlerimiz kontrol edilmekte. Fakat bu politikalar yeni bir olgu değil, çok daha eskilere dayanıyor. Örneğin, 18. Yüzyılda nüfusun artmasıyla beraber birtakım çalışma alanları ortaya çıkıyor (istatistikler gibi, suç ve ceza üzerine yapılan çalışmalar gibi) ve insanların karakteristik özellikleri hakkında bilgiler toplanıyor, bunlar kategorize ediliyor ve depolanıyor. Böylelikle, bu istatistiki bilgiler, bir yandan devletin hegemonyasını devam ettirmesini sağlayan okul, hastane gibi kurumlarla beraber bilgi depoları haline getirilmiş oluyor.

18. Yüzyılda bir başka önemli kişiden bahsetmek istiyorum size; Jeremy Bentham diye bir İngiliz düşünür. 1786 yılından itibaren yaklaşık 20 yıl boyunca Panoptikon olarak adlandırdığı bir hastane tasarlıyor. Esasında bir mimari tasarım bu. 1786'da bunu tasarlamış olmasına rağmen, ancak 200 yıl sonra, yani 1980'li yıllarda Fransız düşünür Michel Foucault'nun bunu ortaya çıkarmasıyla beraber gündeme getirebiliyoruz bunu. Michel Foucault, bunun sadece mimari bir tasarım olmadığını, ayrıca günümüzde "panoptik toplumlarda" yaşadığımızı ileri sürmektedir, bu mimari modelin bütün topluma yayıldığını söylemektedir.

Biraz bu mimari tasarımdan bahsedeyim.

Aslında Jeremy Bentham'ın kardeşi Samuel Bentham, Rusya'da bir büyük plantasyon yönetmekte ve yüzlerce köylüyü denetliyor çok büyük bir arazi üzerinde. Kendisi bir mühendis esasında ve buna dayanarak, insanları ve ortamı daha iyi, daha verimli kullanabilmek amacıyla bir mimari model tasarlıyor ve 1806 yılında bu model inşa ediliyor. Kardeşi Jeremy Bentham da bundan çok etkileniyor ve bunu önce hapishane olarak yapmayı planlıyor; arkasından da çalışmalarını genişleterek, ıslahevi, akıl hastanesi, fabrika, hatta okullara kadar uzanan bir tasarım haline getiriyor. Bunun yaygınlaşıp uygulanması için yoğun çabalar sarf ediyor politikacılar arasında; fakat hiç kimse kabul etmiyor o dönemde, deli saçması olarak yorumluyorlar bu planlarını. 1791 yılında Paris'te Meclis üyelerine bu planlarını anlatıyor; fakat yine kabul görüp, bu model inşa edilmiyor.

Burada bizim için önemli olan, bunun bir mimari model olmasından öte, günümüzde artık bu panoptikon bir yaşam tarzı haline gelmiş olmasıdır. Çünkü bu, egemen güçlerin, kitleleri, toplumu gözetleyip denetlemek konusunda hangi noktada olduğunu göstermektedir bizlere.

Şimdi biraz bu modeli anlatmak istiyorum sizlere.

Hapishane modelinde, dairesel büyük bir bina düşünün ve o binanın avlusunda inşa edilmiş, dört bir yanı gören küçük bir gözetleme kulesi düşünelim. Bu binada dairesel şekilde sıra sıra dizilmiş hücreler var ve bu hücrelerin her birinde tek bir mahkum kalıyor. Her bir hücrenin dışarıdan görülebilen bir cam kapısı var ve mahkumlar buradan rahatlıkla görülebiliyorlar. Gözetleme kulesinde de bir kişi veya

daha fazla kişi olabilir; ancak, burada önemli olan, gözetleme kulesinin camlarının project olması, yani içeriği göstermemesi. Yani mahkûmlar hiçbir zaman gözetlenip gözetlenmediklerini bilmiyorlar. Belki 24 saat boyunca gözetleniyorlar, belki de hiç kimse yok kulede ve gözetlenmiyorlar. Fakat burada önemli olan, gözetleme aktivitesinden ziyade, mahkûmların her an, her dakika iktidarın gözünün ve kulağının üzerinde olduğunu varsayması, öyle hissetmesiyle kendi kendini şartlandırması ve buna göre kendi kendini disipline etmesi durumu. Böylelikle, mahkûmlar esasında kendi kafalarında kendi gardiyanlarını oluşturmuş oluyorlar. Bence bu, çok daha korkutucu bir durum; çünkü sürekli şüphe ve korku içerisinde yaşamak insanın psikolojisini paranoyaklaştıran bir durum.

Bu çalışmalarda sadece gözetlemekle yetinilmiyor; oradaki pencereden yansıyan ışıkla mahkûmun her hareketi, yüzünün ifadesi de izlenebiliyor; yine birtakım metal ipler yerleştiriliyor gözetleme kulesi ile hücreler arasına ve gözetleme kulesinden hücrelere uzanan bu metal ipler sayesinde ses iletimi de yapılabilir; yani gözetleyen kişi seslenmek istediği hücredeki mahkûma seslenebilir ve aynı zamanda oradaki konuşmayı, eğer mahkûm kendi kendine konuşursa veya yan hücredeki biriyle konuşmaya kalkarsa bunu duyma imkanına sahip olabilir.

Daha önce de söylediğim gibi, panoptikon'un önemi, bu modelin sadece hapisanelerle sınırlı kalmaması, ıslah evlerine, akıl hastanelerine, fabrikalara, hatta okullara kadar uzandırılması.

Burada birkaç çarpıcı örnek vermek istiyorum.

Mesela, Jeremy Bentham, bu modelle genç kızlar için bir yatılı okul tasarlanmasını söylüyor ve bu yatılı okulda böylece her kızın gayet saf ve temiz bir şekilde yetiştirileceğini, hiç erkek eli değmeden uzun bir süre iyi denetim altında tutulacağını varsayıyor ve öyle kızlarla evlenmek isteyen şerefli erkeklerin gözetim kulesine gelerek, orada kızları gözetleyebileceğini ve oradan isterlerse kendilerine eş seçebileceklerini söylüyor.

Bunun dışında, biraz daha olayı ayrıntılandırarak, bu modelle çocuklar için okullar kurulabileceğini; böylece sadece yetişkinlerin değil, bebeklikten itibaren, çocukluktan itibaren bu disipline etme yönteminin uygulanabileceğini ve daha iyi nesiller yetiştirilebileceğini varsayıyor.

Ufak bir not da aktarmak istiyorum. Jeremy Bentham bunları yazılarında aktarmıştır, şöyle bir not düşüyor: "Bu yöntemi Türklere tavsiye etmiyorum; çünkü Türklerin saraylarında zaten harem ağaları var ve bununla karşılaştırıldığında benim modelim çok zayıf kalır." Böyle bir not düşmüş.

Bu panoptikon, kelime anlamı olarak, gözün her yerde olması, yani görünüşte her yerde olması. Esasında kafamızda yarattığımız bir tasarım; görünmeden gözetlemek

diyebiliriz, bir yandan da iktidarın görünür olması. Biz bu denetim ve gözetim sistemlerini içselleştiriyoruz, bunlar kişiliğimizin bir parçası haline geliyor; kendi polisimizi, kendi gardiyanlarımızı kafamızda yaratıyoruz ve sürekli kendimizi disipline ediyoruz ve bu şüphe ve korku da bizi biraz paranoyaklaştırıyor.

Bentham'dan günümüze kadar geçen sürede bilimsel-teknolojik gelişmeleri göz önüne aldığımızda, yeni gözetim sistemlerinin ve mekanizmalarının geliştirildiğini görüyoruz. Özellikle son 30 yıldır gelişen elektronik gözetim sistemleri ve teknolojileri, kredi kartlarından telefon, İnternet vesaireye, göz retinası tarama sistemlerinden kapalı devre kamera sistemlerine kadar birçok şey içermektedir. Biraz önce Tarık hocamızın da bahsettiği gibi, teknik boyutlarıyla da görüyoruz konuyu.

Gözetim sistemleri toplumda özel ve kamu kurumları tarafından farklı amaçlarla kullanılmakta ve gözetim bir kültür haline gelmekte, tüm topluma, tüm yaşam alanlarımıza sızmaktadır. Ayrıca, bu kültürün normal ve meşru kabul edilmesi için birtakım ihtiyaçlardan ve korkulardan yararlanılmaktadır. Örneğin, belki son haftalarda sizin de dikkatinizi çekmiştir, özellikle ulusal kanallarda trafik kazalarının veya hırsızlık olaylarının gözetleme kameralarındaki kayıtları yayınlanıyor. Böylelikle toplumda, bu kameralar sayesinde suçun azaltılabileceğine dair bir imaj oluşturulmaya çalışılıyor, yani bu yönde bir kamuoyu oluşturulmaya çalışılıyor. Mesela, Hürriyet gazetesinde yapılan bir araştırmada, bir anket yapıyorlar, gözetleme sistemlerinin, kameraların yerleştirilmesi konusunda bir oylama yapılıyor ve oy kullananların yüzde 50'si gözetleme sistemlerinin yararlı olduğuna inanıyor. Böylelikle bu sistemler esasında bizim kafamızda meşrulaştırılmış oluyor.

Dediğim gibi, bunun iki boyutu var; bir, özel sektörün gözetlemesi, bir de devletin gözetlemesi. Özel sektörün gözetlemesi kapitalist sistemin sürdürülmesine yarıyor; yani ticari boyutu, ekonomik boyutu var. Amaç, verimliliği artırmak. Kaç tane işçi varsa, işveren, bu işçileri gözetleyerek disipline ediyor ve böylelikle maksimum verim elde etmiş oluyor. Bunun dışında bir de tüketici profillerinin oluşturulmasına yarıyor. Biraz önce hocamızın da bahsettiği gibi, İnternet'te gezindiğimiz yerlerde birtakım izler bırakıyoruz ve bu izler sayesinde birtakım şirketler hakkımızda veriler topluyorlar. Örneğin, Google'a yazdığınız bir "İngilizce öğrenmek" falan gibi kelimeler sonucunda, karşınıza, yan taraftaki reklamlarda İngilizce eğitimi veren kursların reklamları çıkabiliyor ve bunlar da bir yerlerde depolanıyor, hakkınızda bilgi arşivleri oluşturulmaya başlanıyor, buna dayanarak da bu şirketler pazarlama politikalarını geliştiriyorlar.

Kapitalist sistem artık sadece iş yaşamımızı değil, iş dışındaki serbest zamanımızı da denetlemeye başlamaktadır; çeşitli iletişim araçları, eğlence sistemleri de bunun için tasarlanmıştır esasında.

Fakat devletin, kamu sektörünün yaptığı gözetleme bizim için daha tehlikeli. Çünkü amacın toplumu denetlemek, toplumu gözetlemek ve suç azaltmak olduğu yönünde bir söylem kullanılıyor; fakat burada daha ziyade egemen güçlerin kendi güvenliklerini sağlamayı amaçladıklarını görüyoruz. Buna örnek olarak, İstanbul Emniyet Müdürlüğü'nün web sayfasında verilen örneklerden birini vermek istiyorum.

Mesela, bu kullanılan sistemlerden bir tanesi mobeseler. Şehrin önemli noktalarına yerleştirilen kameralar sayesinde canlı görüntüler komuta kontrol merkezlerine aktarılıyor ve böylelikle orada herhangi bir olay varsa, toplumsal bir suç işlenmekteyse güvenlik güçlerine göre, anında kuvvet sevkıyatı yapılabilir. Burada kullanılan mobese kameralar 360 derece dönme kabiliyetine sahip ve zoom yapabiliyorlar, yani uzakta görülen bir şey yakınlaştırılmış oluyor.

Bunların dışında, araç takip sistemi, coğrafi bilgi sistemleri, yönetim bilgi sistemleri gibi birtakım sistemler kullanılıyor ve kentin belirli bölgelerinde suç haritaları oluşturuluyor; yani suçun daha yoğun olarak yaşandığı bölgelerde bu sistemler kurularak, suçların nokta olarak haritalanması sağlanıyor. Ayrıca, yer, olay, zaman, ilişki analizleri de yapılabilir. Bir de şüpheli görülen insanların sürekli kayıtları da alınabiliyor, teknik sorgulama yapılıyor. Tüm bu sistemde Emniyet Müdürlüğü'nün hem ses, hem de görüntü aktarma ünitesi var ve bütün Türkiye üzerinden bu aktarmalar gerçekleştiriliyor.

Dediğim gibi, bölge görüntüleme sistemi de bir başka sistem. Olayların çok sık ve yaygın olarak görüldüğü bölgelere yerleştiriliyor ve kanunlara aykırı olarak yapılacak olan herhangi bir toplantıda, gösterilerde kimlik ve suç tespitine yönelik olarak kullanılabilir bunlar.

Buradaki açıklamada görüldüğü gibi, sistemde beklenmeyen durumlar olarak nitelenenlerin sadece toplumsal olaylar ve kanuna aykırı gösteriler olduğunu görüyoruz. Bu da, bu sisteme göre herkesin potansiyel suçlu olabileceğini ve bu potansiyel suçlular hakkında oldukça titiz araştırmalar yapılabileceğini gösteriyor. Emniyet Müdürlüğü yetkililerinin açıklamalarına göre, bu kamera kayıtları 4 gün boyunca saklanıyor, 4 günden sonra üzerlerine başka kayıtlar aktarılıyor ve mahkeme kararı olmadığı sürece bu kayıtlar verilmiyor.

İktidarın gözü ve kulağı. Kentte yaşayan insanların sürekli izlenip gözetlendiği bir sistem. Sadece İstanbul'la da sınırlı değil, tüm Türkiye'ye yayıldı. Hatta sadece Türkiye'yle de sınırlı değil, Amerika, Kanada, Avrupa, bütün ülkelerde kullanılmakta bu yöntemler. Bu da gözetim kültürünün küreselleştiğini bize göstermektedir.

Eskiden, 19. veya 20. yüzyıllarda insanlar kent yaşamında sokakta aylak aylak, özgür bir şekilde dolaşabiliyorlardı; fakat günümüzde, bu gözetim sistemleri sayesinde bu özgürlüğümüzün artık elimizden alındığını hissediyoruz. Her an, her dakika iktidarın

gözü ve kulağı üzerimizde olduğu için, iktidarın bakışının hâkimiyet kazandığını görüyoruz; yani artık insanların eylemlerini bakışıyla yakalayan, sabitleyen ve hapseden bir gözün iktidarı var.

Tabii, bir yandan da, iktidarın, bu şekilde sürekli gözetleme yaptığı için, röntgencilik yaptığını da söyleyebiliriz; yani iktidarın bakışının röntgenci bir bakış olduğunu söyleyebiliriz. Çünkü farkında olmadan gözetleniyor ve denetleniyoruz ve kentte kaybolma, görünmez olma şansınız artık yok. Yani sistemin dışında kalmaya çalışanlar ya da sistem dışı yaşayan insanlar ya da özgür bir şekilde yaşamak isteyen insanlar bile bir şekilde sistemin içine dahil ediliyor. Bu noktada özgürlüğün evcilleştirildiğini görüyoruz.

Böylelikle, kent ve toplum, insanlar görsel bir malzemeye, seyirlik bir malzemeye dönüştürülüyor ve iktidarın zamansal ve uzamsal hareketliliğini gösteren bir nesneye dönüştürülüyor.

Tabii, bu sistemin kaçınılmaz sonucu olarak da insanlar her dakika gözetleniyormuş gibi davranmaya başlıyor; eylemlerimizi sürekli kontrol ediyoruz. Yani kendi kendini gözetleyenlere dönüşüyoruz ve iktidarın bakışını içselleştirmiş oluyoruz. Gözetlemenin yarattığı şüphe ve korkuyla da paranoyaklaşmaya başlıyoruz.

İşin hukuku boyutuna bakacak olursak; hem özel sektörün, hem de kamu sektörünün yaptığı gözetlemelerde özel yaşamımızın ihlal edildiğini görmekteyiz. Buna ilişkin dava örnekleri de var. Örneğin, İngiltere’de dört tane polis 20 yaşlarındaki bir kızın evine girip, kamera cihazları yerleştirerek, evi gözetlemeye başlıyorlar ve olay mahkemeye taşınıyor. 360 derece dönebildiği için bu kameralar, yatak odasını, banyosunu, gün içerisinde evin neresini kullanıyorsa bir şekilde gözetleyebiliyorlar.

Bir başka nokta olarak da lüks semtlere yerleştirilen kameralar ile kenar mahallelere yerleştirilen kameralardan bahsetmek istiyorum. Lüks semtlere yerleştirilenler hırsızlara karşı, hırsızlığı önlemek gibi varsayımlarla yerleştirilmekte. Ancak, kenar mahallelere yerleştirilmesinin nedeni, buraların daha ziyade iktidar tarafından öteki olarak sınıflandırılan insanların yaşadığı bölgeler olması ve buralarda toplumsal kontrolü sağlamak için bu kameraların yerleştirildiğini görüyoruz. Esasında bu durum da bize, bu kameraların toplumsal eşitsizliği güçlendirdiğini gösteriyor. Bu kameraların kaydetmesi nedeniyle suçların azaldığına da henüz tanık olmadık; yani hâlâ suçlar işlenmeye devam ediyor. Dolayısıyla, yapılması gereken, suçluların tespit edilmesinden ziyade, suçu üreten mekanizmaları, yapıları, kurumları ortadan kaldırmaktır, ancak böylelikle suçu yok edebiliriz. Çünkü bu gözetleme sistemleri sadece cezalandırmaya yarıyor esasında, suçu ortadan kaldırmıyor.

Son olarak, bu sistemlere karşı yapılan bazı muhalif hareketlerden bahsetmek istiyorum.

Nasıl ki iktidar bakışı küreselleşmişse, gözetim sistemleri küreselleşmişse; aynı biçimde, bunlara muhalefet etme biçimleri de küreselleşmiş durumda. Özellikle yeni iletişim sistemleri sayesinde insanlar küresel ortamlarda birbirleriyle fikir alışverişinde bulunarak eylem veya çeşitli toplumsal olaylara katılabiliyoruz. En son Ortadoğu'da, Arap dünyasında yaşanan olaylarda bunu görebiliyoruz.

Eylül 2001'den beri bu gözetleme sistemlerine karşı uluslararası ölçekte bir eylem günü düzenlenmeye başladı. Bu sistemlere karşı olan bazı gruplar, farklı ülkelerden bazı gruplar bir araya gelerek eylemler yapıyorlar. Burada amaç, toplumun farkındalığını artırmak; gözetim sistemlerinin özel yaşamımızı ihlal ettiğini ve bunun bir kültür olarak bize dayatıldığı, bir yaşam tarzı olarak bize dayatıldığı konusunda farkındalığı artırmak ve başkalarını da bu direnişe dahil etmek.

Türkiye'den bir örnek vereyim. İstanbul'da bir grup üniversite öğrencisi, mobese kelimesi üzerinden bir kelime oyunu yaparak, Nobese diye kendilerini adlandırıyorlar ve "Madem gözetleniyoruz, o zaman oynayalım bu kameraların önünde" diyerek, her hafta bir kameranın önünde, yüzlerini kapatarak birtakım eylemler yapıyorlar. Özellikle 2005'te daha canlıydı bu eylemler; günümüzde zannediyorum çok fazla yok.

Sonuç olarak, bu muhalif eylemlerin aslında sembolik olduğunu görüyoruz. Yani muhalif gruplar, iktidarların verimliliği ve toplumun güvenliğini artırmak için bu sistemlere ihtiyaç olduğu yönündeki söylemlerine inanmadıklarını, aslında bu sistemlerin daha çok iktidarların güvenliğini sağlamak ve ona benzer farklı amaçlara hizmet ettiğini göstermek istiyorlar; bu açıdan anlamlıdır. Grupların kullanmış oldukları eylem biçimleri ve uyguladıkları yöntemler, oyunların bir sonucu da bu sistemlerin açıklarını göstermesi; dolayısıyla, iktidar olan güçler bu sayede sistemlerin açıklarını fark ederek, buraları kapatmaya çalışıyorlar. Böyle de bir tehlikesi var tabii. Ancak, bunun gibi eylemler yaygınlaştırılırsa, yani şu an yaptığımız bu panel gibi, bu tür etkinlikler yaygınlaştırılırsa ve elektronik gözetim sistemlerinin kişisel ve toplumsal yaşama müdahale olduğu yönünde toplumsal farkındalık yeterince geliştirilebilirse, belki de iktidarlar verimliliği artırmak ve güvenliğini sağlamak için daha insancıl, daha akılcı yöntemler geliştirebilirler. Böylelikle bizler de, George Orwell'in 1984 adlı romanında tanımadığı gibi, çok karamsar bir dünyada yaşamak yerine, daha insancıl bir dünyada, insana yakışır bir dünyada yaşayabiliriz.

PANEL YÖNETİCİSİ- Sayın Yrd. Doç. Dr. Zeynep Özaslan teknolojinin, toplumsal yaşamın doğal sürecine yaptığı olumsuz müdahalelere önemli vurgular yaptı konuşmasında. En önemlisi, iktidarların, kendi çıkarları doğrultusunda nasıl kullandığını, gerek çalışanların baskı altına alınması konusunda, gerekse demokratik hakların ihlalleri noktasında bunu bir egemenlik ilişkisi olarak nasıl kullandığından söz etti. Türkiye’de de buna dönük olarak son 15-20 yıl içerisinde onlarca, yüzlerce örnekle karşı karşıya yaşıyoruz. Belki bu örnekleri bundan sonraki konuşmacılarımız daha da geliştirecekler.

Diğer konuşmacımız Sayın Yrd. Doç. Dr. Barış Çoban’a sözü vermek istiyorum. Kendisi, aynı zamanda bu iletişim özgürlüğüne yönelik olarak, ülkemizde ve dünyada yaşanan hak ihlallerinin yarattığı sonuçları bizlerle paylaşacak.

Yrd. Doç. Dr. BARIŞ ÇOBAN (Yeni Yüzyıl Üniversitesi Öğretim Üyesi)

Ben, Yeni Yüzyıl Üniversitesi öğretim üyesiyim. Gözetim sistemleri, radikal alternatif medyalar üzerinde çalışıyorum.

Göz, her zaman gözetleyen, üzerimizde hissettiğimiz ve küçüklükte bize öğretilen, kaçamayacağımız bir göz, tanrısal göz. Bu tanrısal göz bir kere anlatılırsa sana, yalnız kalma olanağın yok. Bu tanrısal gözü daha sonrasında eğitim süreçleriyle tabii, bu, aynı zamanda insanlığın evrimiyle de alâkalı bir şey. Tanrı kralların tanrının gözünü yeryüzüne indirmesi, ondan sonra iktidarların gelişimiyle ve mekanizmalarının karmaşıklaşmasıyla beraber bu gözün uzmanlaşan bir alana dönüşmesi; bizlerin yine yaşam evrimimiz süresince, küçüklükten başlayarak anne-babamızın gözetimi altında olmamız, okullarda öğretmenin gözetimi altında olmamız, bunu bir alışkanlık haline getirmemiz ve bundan artık sıkıntı duymamamız gibi bir sorun da var; yani mahremiyetimizin yavaş yavaş yok edilmesi. Mahremiyetimizi yok ediyorlar, çünkü özneliğimizi yok etmeye çalışıyorlar. Yani aileden başlayarak, aslında özne olma mücadelesi veriyoruz ve karşıda devamlı iktidarların bize karşı gözle yapılan bir saldırısı var, şiddeti var. Bu, görünür bir şiddet değil. Gözün şiddetinin, gözetlemenin şiddetinin yumuşak olması, beyaz bir şiddet olması, bunun etkilerinin hafif olduğu anlamına gelmiyor. Örneğin, F tipi cezaevleri. Aslında bunlar, Zeynep'in anlattığı panoptikon'la beraber düşünülmesi gereken sistemler. Bu sistemler muhalifleri hücrelere attı ve aslında çıplak bir şekilde de hapisane onlara şiddet uygulamaya başladı. Hapishaneler, aslında bizim yaşadığımız toplumsal formasyonun, şiddetin açık şekilde görüldüğü bir yansıması. Çıplak şiddeti hapishanelerde görebiliyorsunuz. Hapishanelerde ne yaşıyorsa, bunun daha giydirilmiş halini gündelik yaşamda yaşıyoruz. Yani tüm sokaklarımız, alışveriş merkezleri, devlet daireleri, aynı hücre tipi cezaevlerinde yaşar gibi, bizlerin her hareketini izliyor; özgürlük için, nefes almak için hiçbir alan bırakmamaya çalışıyor. Tabii, paranoyaklaştırıcı bir şey bu, sadomazoşist de bir şey. Bazı insanlar da artık gözetlenmekten zevk alır hale geliyorlar. Biliyorsunuz, "Biri Bizi Gözetliyor" programları, kameraya çıkma istekleri, kamera görünen yerde insanların görünmeye çalışması hastalıklı bir durum. Yani iktidar karşısında çıplak olmaktan zevk almak çok büyük bir hastalık haline geliyor.

Tabii, kentin gelişimiyle de ilgisi var bunun. Bağlar bölgesini görünce, aklıma, Haussmann'ın Paris'i yeniden inşa ederken, komün yenilgisinden sonra, 1891'de, dar sokaklar, eğri büğrü yollar, iktidar için bir tehdit. Niye; buralarda barikatlar kurulabiliyor, düzenli ordu araçlarını geçiremiyor, toplarını hareket ettiremiyor ve muhaliflere istediği güçte saldıramıyor. Bu sokakları yıktıktan sonra büyük bulvarlar, büyük caddeler açıyorlar; sanki özgürlük alanları yaratıyormuş gibi. Ama Haussmann'ın söylediği şey şu: "O eğri büğrü sokaklar, hastalık, suç ve şiddetin kol gezdiği yerler." Yani aslında muhaliflerden söz ediyor; yani muhalif olmak bir

hastalık, bir suç ve bu suçu işleyenleri engellemek için, önce onların yaşadığı yerleri temizlemeniz gerekiyor; gözetlenebilir, düzenli ordunun müdahale edebileceği alanlara dönüştürmeniz gerekiyor! Genelde bakarsanız da, bunu yapmaya çalışıyorlar kent yapısında. Özellikle İstanbul'daki kentsel dönüşüm projeleri, yoksul insanları sitelere taşımaya çalışıyor. Kentin dışında siteler yapılıyor; polisin denetimine daha uygun, daha kolay gözetlenebilen alanlar. Orada barikat kurup direniş yapma olanağınız da olmayacak. Böylece, daha kolaylıkla yenilebileceksiniz barikat kurmadan. Yani basit bir teknikmiş gibi gözüküyor; ama bakarsanız, İstanbul'da Gazi Mahallesi'nde, Gülsuyu'nda, bu barikat savaşları veya sokaklarda canlı bir muhalefet yaşamaya devam ediyor ve yok edilmeye çalışılan şeylerden bir tanesi de bu canlı muhalefet. Bunu nasıl yok edersiniz; ancak onları taşıyarak, dönüştürerek. Sanki iyi, mutlu bir yaşam vaat ediyormuş gibi yapıyor; ama bu kentsel dönüşüm, daha fazla gözetlenebilir bir toplum yaratma düşü peşinde koşuyor. Bu anlamda da bizler için olumlu bir yan taşıyor.

İktidarın gözü iç savaş mantığına göre kurulur. Tamamen adi suç engellemek gibi bir söylemin arkasına sığınıp, aslında siyasi suç engellemeye çalışıyorlar. Siyaseti bir suç haline dönüştürüp, adi bir suç gibi gösterip, engellemeye çalıştıkları şey bu. Yani nasıl sokakları iç savaş nizamına göre düzenliyorlarsa, polis aslında tamamen iç savaş mantığı üzerinden kurgulanmış bir silahlı güçse, devletin hem gözü, hem şiddeti uygulayan eliye, demek ki, bizim tüm yaşam alanlarımız da iç savaş mantığına göre düzenlenmiş durumda. Bu da sınıfsal olanın üzerinde durulmasını beraberinde getiriyor. Özel kurumlarda veya devlet kurumlarında gözetimin yapılması, sürdürülmesi, daha verimli işçilerin çalıştırılması; hem verimli bir şekilde çalıştırılması, hem de işçilerin dayanışma için kaydardıkları anlar ya da iş aralarında sendikalaşmaya olanak tanıyacak boş zamanların gözetlenmesi, bunların engellenmesi, önemli amaçlardan bir tanesi. Sadece işi denetlemek istemiyor, iş dışında herhangi bir faaliyetin engellenmesi de söz konusu. Çünkü bunlar yine işçilerin birlikte hareket etmesine olanak sağlayacak. Bu gözün her zaman işçinin üzerinde tutulması, verimli çalışmasını sağlıyor, makineleşmesini sağlıyor; ama insan olmasını engelliyor. Devletin suçuyorsa görünmez kınıyor. Bakıyorsunuz, her yerde kamera var; ama eğer devlet, işkenceyle birisini öldürmüşse, ya karakolda veya cezaevinde dövülerek öldürülmüşse, bu görüntülerin bulunması çok sorun oluyor. Birçok olayda görüntü olmasına rağmen -19 Aralık katliamında olduğu gibi- görüntüler hiçbir zaman kamuoyuna sunulmadı. Bu anlamda da iktidarın gözü kendisine kör, yani iktidar suç işlediği anda o göz kapanıyor.

Bizim ne yapmamız gerekiyor? Toplumun da gözü var, muhaliflerin de gözü var. Bizim de bu gözü kullanma olanaklarımız çıktı. İnternet ne kadar olumsuz bir şekilde işliyorsa, bizleri denetliyorsa da, tersine bükme olanaklarımız var. Alternatif medya, radikal medya olarak bunu kullanma olanaklarımız da var. Polis şiddetini, devlet

şiddetini, işlenen suçları kaydetme olanağımız var artık, cep telefonlarıyla basit bir şekilde bunları paylaşma olanaklarımız var. Mesela, bunların toplanabileceği havuzlar yaratılıp, devletin işlediği suç karşı da bir gözetim sistemi, dipten gelen bir gözetim sistemi oluşturmak mümkün. Amerika'da zencilerin dövülmesi olaylarının kameraya alınmasının yarattığı olayları hatırlayın. Büyük isyanlar çıkmıştı, polisleri cezalandırmak zorunda kalmışlardı. Türkiye'de de benzer şekilde, daha sonrasında Engin Ceber'le ilgili çıkan görüntüler, suçluların az da olsa cezalandırılmasına olanak tanıdı.

Tabii, bizim gözümüzü bir de tüketim için kullandırtmaya çalışıyorlar. Ekranı bakmak, televizyona bakmak, vitrinlere bakmak, tüketmek için bakmak için kullanıyoruz gözümüzü. Göz, aslında yaratıcı bir organ olabileceken, gerçekliğimizi dönüştürebileceğimiz bir organ olarak kullanılabilirken, onu tüketimci bir şekilde kullanırsan, körleşmeye başlıyor. Sadece vitrinleri, sadece televizyonları gören gözler miyoplaşmaya başlıyor, sonrasında körleşmeye başlıyor. Geçen sene Yunanistan'daki bir isyanda gençlerin duvara yazdığı çok güzel bir slogan var; "Vitrinlere değil, gökyüzüne bak." Çünkü gerçekten özgür olduğunuzu gökyüzüne bakarak görebiliyorsanız, geleceğini kurabileceğiniz bir imge yaratmaya çalışıyorsunuz. Çünkü kendi gökyüzümüzü özgür kılabilirsek, özgürlüğümüz başka yerlerden beklemeyiz, iktidarlardan beklemeyiz. İktidar, aslında suçtur, suç üreten bir mekanizmadır. İktidarın olduğu yerde suç vardır; çünkü iktidar, bir azınlığın çoğunluk üzerinde tahakküm kurmasıdır. Bu baskı aygıtı çözülmeden, yok edilmeden de bu suçun ortadan kalkması olanaklı değil; suç, yaşamaya devam edecek. Ne zaman ki iktidarsız bir toplum, herkesin her şeyi paylaştığı bir toplumda yaşamaya başlayacağız, o zaman bu göz gerçek bir göz haline dönecek, bir şeyleri yarattığımız ve paylaştığımız bir göze dönüşecek.

Görüyorsunuz, şimdiki toplumsal isyanlarda da sivil polislerini kullanıyordu iktidar Mısır'da ve Tunus'ta, kameraları vardı; ama genel kitlelerin ayaklanışında, o kameraların hiçbir öneminin olmadığı ortaya çıkıyor. Yani bunlar paranoyaklaştırıcı, her şeyi gören, her şeyi bilen iktidarların olduğu yanılsamasını yaratıyor. Amerika, her şeyi uydularıyla görebiliyor. Direnişleri yok edebiliyor mu devletler? "Biri Bizi Gözetliyor" evi gibi, direnenleri izleyebiliyorlar mı, yok edebiliyorlar mı; yok edemiyorlar. Ne kadar izleseler de, o muhalifler bir şekilde iktidarın gözünü kör kılıp, kendilerini var etmeyi ve direnmeyi beceriyorlar. Ben, bu anlamda hiç umutsuz değilim. Yani bütün iktidarın gözü yeni teknolojilerle beraber üzerimize gelebilir; ama çok basit tekniklerle iktidarın gözünü kör edip, kendi gökyüzümüzü özgürleştirme gücüne sahip olabiliriz.

PANEL YÖNETİCİSİ

Sayın Çoban, bu dinleme ve gözetleme süreçlerinin, Türkiye ölçeğinde de, dünya ölçeğinde de insanoğlunu nasıl bir açmazla sürüklediğine ve onun egemenler tarafından nasıl kullanıldığına dair önemli tespitlerde bulundu. Teknoloji, tabii ki insanlık açısından yaşamı kolaylaştıran büyük bir öge. Teknolojinin kullanımı konusunda ve insanların ihtiyaçları noktasında yaşadığımız çelişkiler zaman zaman özgürlük alanımızı da daraltan ve Zeynep hocamızın ifade ettiği gibi, bizleri gerçekten, George Orwell'ın 1949'da Soğuk Savaş dönemine vurgu olarak yazdığı 1984 romanındaki bir tutsakyaşam ilişkilerine götüren bir süreçte de dönüştürebiliyor. Ta o zamanlarda George Orwell yazdığına, bir hakikat bakanlığından söz etmişti bilimkurgu anlamında. Yine bu kurgu içerisinde, insanların evlerinde sürekli açık olan kameraları sorgulayan bir sistemden söz etmişti. Yine o kameraların sürekli gözetim altında tuttuğu insanların, bir tereddüt anında şiddetle duygu ve düşünce dünyasının nasıl iktidar tarafından sürekli kılınacağına dair de birçok değerli yazın çalışması yürütmüştü. O kitap yayınlandığında, çok şey bulmuştuk o kitapta yazılanları, çok ileri bilimkurgu tarzı şeyler olarak görmüştük; ama bugün yaşadığımız dönemlerde, artık insanların özgürlük alanlarına nasıl müdahale edildiği, insanların özel yaşamlarının nasıl altüst edildiği, bireysel davranmanın özgürlük alanlarını nasıl tahrip ettiğini hep beraber yaşadığımız örneklerde; insanların tutsak edildiği, sorgudan geçirildiği, keyfi tutuklamalar yaşandığı süreçlerde hep beraber görüyoruz.

Elektrik Mühendisleri Odamızın yürüttüğü çalışmalarda hukuk müşaviri olarak bizlerin açtığı davalarda, gerek enerji, gerek iletişim, gerek bilişim alanında yaşadığımız süreçlerde bizimle uzun yıllardır bilgisi ve emeğini paylaşan sevgili dostumuz Hayati Küçük'e söz vereceğiz. Kendisi, bu alanda Odamız çalışmalarını mevzuat açısından ve Türkiye'de yapılan düzenlemeler açısından durumun nasıl görüldüğünü özetleyecek.

HAYATİ KÜÇÜK (EMO Hukuk Müşaviri)

Ben, Avukat Hayati Küçük. Elektrik Mühendisleri Odasının hukuk müşaviriyim. Söz sırası hukukçulara geldi. Zaten tartışacağımız konu da büyük ölçüde hukuk alanı içinde görünen bir konu; mevzuatıyla, kararlarıyla, yargılama süreçleriyle hep hukukçuların ilgi alanında olan, hukukun içinde görülen bir konu. Ama konuya biraz daha yakından baktığımızda, daha detaya indiğimizde, aslında bugünkü ortam açısından hukukla pek alakası olmayan bir konu. İnanın, saydığım bütün bu süreçlerde, karar alma süreçlerinde, yargılama süreçlerinde, mevzuat açısından hukukun esamisinin okunmadığı bir konu bu. Ben de bir hukukçu olarak, nasıl bir hukuksuzluk yaşanıyor bu süreçte, biraz bunların üzerinde duracağım.

Fiili olarak nasıl bir toplumsal süreçten geçtiğimizi tarif etmeye gerek yok; toplumun büyük bir bölümü dinlendiğini, takip edildiğini düşünüyor, böyle bir iklim yaratılmış durumda. Bunun bir nedeni de tabii ki bu konuda teknolojinin bu kadar gelişmiş olması. Elektronik iletişim artık hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline geldi. Buna paralel olarak iletişimin denetlenmesine yönelik teknolojide de büyük gelişmeler oldu. Artık tek tek kişiler bile Internet üzerinden satın aldıkları birtakım araçlarla başkalarını dinleyebilecekleri, gözetleyebilecekleri bir konuma geldiler. Hatta mesela son zamanlarda birtakım operasyonlar yapılıyor, dinleme işi yapan çeteler yakalanıyor. En son yanılmıyorsam Antalya'da böyle bir çeteye ilgili haber çıktı; birtakım insanlarla ilgili dinlemeler yapıp, daha sonra bu dinleme kayıtlarına dayanarak tehditte bulunuyorlarmış. Tabii, bunlar işin adli boyutu. Üzerinde durmamız gereken konu, bundan daha ziyade, resmi merciler eliyle bu hukuksuzluğun nasıl yapıldığı konusu. Tabii, bunu da mevzuat içerisinden aktarmaya çalışacağım sizlere.

Mevzuat denilince de tabii öncelikle Anayasaya bakmamız gerekiyor. Anayasanın 7. Maddesinde özel hayatın gizliliğiyle ilgili bir düzenleme var. 22. Maddede haberleşme hürriyeti, 12. Maddede temel hak ve hürriyetlerin nasıl sınırlandırılacağına dair kurallar sıralanmış. Bizim konumuz açısından ön plana çıkan madde, Anayasanın 22. Maddesi: "Herkes haberleşme hürriyetine sahiptir, haberleşmenin gizliliği esastır" diye bir düzenleme söz konusu; kişilerin bu konudaki hak ve özgürlüğü bu şekilde tanımlanmış.

Oysa bugün yaşadığımız ortama baktığımızda, Anayasadaki bu düzenleme ile pratik yaşamdaki durumun birbirine örtüşmediğini görüyoruz. Hatta işi tersinden tanımlamaya çalışsak, belki bir anayasa kuralı oluşturabiliriz kafamızda. Yani bu var olan durum anayasada nasıl yer alması gerekir ki bugünkü durum ortaya çıksın; buna ilişkin birçok anayasa hükmü koyabiliriz. Ben, bunu şöyle ifade edeceğim: "Haberleşme serbesttir; ama herkes konuştuğuna dikkat etmelidir." Sanki anayasa hükmü bu şekildeymiş gibi bir uygulama söz konusu.

Anayasanın 22. Maddesinin 2. Fıkrasında bir istisna var; bu fıkrada haberleşmenin denetlenmesiyle ilgili kuralları saymış. Burada, hangi koşullarda kişilerin haberleşmelerinin denetlenebileceğini belirtmiş. Ancak milli güvenlik, kamu güvenliği, suç işlenmesini önlemeye yönelik durumlarda, kişilerin yaşam haklarının korunması ve başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması durumlarında kişilerin haberleşmelerinin denetlenebileceği ve kişinin haberleşmelerini denetleyebilmek için mutlaka hâkim kararı olması gerektiği; gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yetkili merciin yasada belirtilmesi, ancak, bu merciin de mutlaka 24 saat içerisinde durumu ilgili hakimine onayına sunması ve hakimine de 48 saat içerisinde buna onay vermesi, aksi halde durumun hukukiliğinin ortadan kalkacağı belirtiliyor ve tabii ki mutlaka bu çerçevenin bir kanunla düzenlenmesi gerektiği belirtiliyor.

Anayasada bu konuda bir problem olup olmadığına baktığımızda; aslında hem ana kuralların sıralanması, hem de istisnaların düzenlenmesi açısından Anayasada bir problem görünmüyor. 2007 yılında Anayasanın ilgili maddesinde bir değişiklik oldu, başka bir maddeyle birlikte. Bu şekliyle, bu Anayasa hükmünün, örneğin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 8. Maddesinde belirtilen hükümlere uydurulduğunu, hatta bazı açılardan ondan daha ileri bir düzenleme olduğunu söyleyebiliriz.

Anayasanın bu haberleşme özgürlüğüyle ilgili ana kurallarına uygun olarak yapılan yasal düzenlemelere baktığımızda, Türk Ceza Kanunu içerisinde yer alan birtakım suç tanımları ve bunlara getirilen yaptırımlar olduğunu görüyoruz. 132. Maddede haberleşmenin gizliliğini ihlal, 133. Maddede kişiler arası konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması, 134. Maddede özel hayatın gizliliğini ihlal, 135. Maddede kişilerin özel verilerinin kaydedilmesi, 137. Maddede verileri hukuka aykırı olarak ele geçirme, 138. Maddede verileri yok etme gibi suçlar tanımlanmış ve bunların karşısına yaptırımlar konulmuş. Dolayısıyla, Ceza Kanunu açısından da gerekli birtakım düzenlemeler getirilmiş, hatta bu suçları kamu çalışanlarının işlemesi halinde cezaların yarı oranında artırılması dâhilinde ağırlaştırılmış bir hüküm konulmuş.

Ancak, biliyorsunuz, son birkaç yıldır özellikle İnternet'te ya da diğer yaygın organlarında, medyada birçok hukuk dışı yollarla elde edilmiş ses veya görüntü kayıtlarının yayınlandığına tanık oluyoruz. Ama bu görüntü ve ses kayıtlarıyla ilgili açılmış bir davanın, soruşturmanın, kovuşturmanın başladığına, devam ettiğine, tamamlandığına dair haberlere hiç rastlamıyoruz. Bunun temel nedeni, bu ceza hükümlerinin şikâyete bağlı suç olarak düzenlenmiş olmasıdır. Oysa bu suçlar işlendiğinde, sonuçları ortaya çıktığında öyle bir durum oluşuyor ki, artık o suçun mağduru olan kişi belki şikâyet dahi edemiyor, çoğu da zaten inkâr ediyor, "Bu ses bana ait değil, bu görüntü bana ait değil, burada şöyle başka bir şey yapılmış" gibi şeyler söylüyor, yasal yollara başvurmuyor. Dolayısıyla, bu ceza hükümlerinin

uygulama imkânının sınırlı olduğunu söyleyebiliriz.

İletişimin denetlenmesiyle ilgili düzenlemelere bakacak olursak, Anayasanın 22. Maddesi bunun kanunla düzenleneceğini hüküm altına almıştır. Bununla ilgili dört ayrı kanunda düzenleme yapıldığını görüyoruz. Bunlardan bir tanesi Ceza Muhakemeleri Kanunu. Bunun 135 ve devamı maddesinde, adli merciler tarafından yapılan denetimin düzenlendiğini görüyoruz. Diğer üç kanun da; Polis Vazife ve Salahiyetleri Kanunu, Jandarma Teşkilatı Kanunu ve Milli İstihbarat Teşkilatı Kanunu. Bu kanunlarla da ayrı ayrı bu teşkilatlara iletişimin denetlenmesiyle ilgili yetki verilmiş ve bu kuruluşların yapmış olduğu denetime de önleyici ve istihbari denetim denilmiş.

Ceza Muhakemeleri Kanununun 135. Maddesinde, mutlaka bir suç işlendiği şüphesi ve buna dayalı bir kovuşturma durumu olması şartı getirilmiş haberleşme denetimi için. Bunun da suç işlemesi kuvvetle muhtemel olan kişilere yönelik ve suçun önlenmesi için başka türlü bir imkânın olmadığı, yani son çare olarak başvurulacak bir tedbir olduğunu söylüyor yasa. Yine hâkim tarafından karar verilecek ya da gecikme olması durumunda doğabilecek bir sakınca varsa savcı tarafından da bunun kararı verilecek; fakat savcı derhal hâkimden onay alacak ve 48 saat içinde hâkim onayı alınmadığı takdirde savcının verdiği karar geçersiz sayılacak.

Peki, nasıl denetleneceğini öngörmüş CMK? Şüpheli veya zanlının telekomünikasyon yoluyla iletişiminin tespit edilmesi, dinlenmesi, kayda alınması ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi şeklinde olabileceğini söylüyor. Yani dört şekilde iletişimin denetlenmesi söz konusu. Bunlardan iletişimin tespit edilmesi, bütün suçlar için uygulanıyor. Diğer üç durum, yani dinleme, kayda alma ve sinyal bilgilerinin değerlendirilmesi ise 135. Maddenin 6. Fıkrasında sayılmış suçlarda ve ancak bu suçların işlenmesi halinde başvurulabilecek denetimler olarak belirtiliyor.

Buradaki birinci yöntem, iletişimin içeriğinin denetlenmesini içerdiğinden, Anayasaya aykırılık da teşkil edebilecek bir durum. Çünkü Anayasada hangi durumlarda dinlemenin kanunla düzenlenebileceği hüküm altına alınmıştır. Tabii, orada öngörülen, iletişimin içeriğini denetlemeye yönelik olarak bir denetim değil; geçmişe doğru olarak zanlının kiminle, hangi iletişim aracıyla, nerede, ne kadar görüşüldüğünün tespit edilmesi anlamına geliyor. Diğer üç denetim yöntemi ise geriye yönelik olarak elde edilebilecek bilgileri içeriyor.

Bir de ayrıca şüphelinin veya zanlının yakalanması için mobil telefonunun yerinin tespiti de bu maddede düzenlenmiş. Bu da beşinci bir denetim şekli olarak sayılabilir.

Hâkim, bir kişinin iletişiminin denetlenmesine karar verirken bunları esas alır. Bu husus, önleme ve istihbarat amaçlı dinlemeler için, denetim için de geçerli.

Haberleşmesi denetlenecek kişinin kimlik bilgileri mutlaka bu kararda yer alacak. Yine iletişim aracının türü mutlaka bu kararda yer alacak. Telefon numarası veya iletişim sağladığı aracın kod numarası mutlaka yer alacak. Tedbirin türü mutlaka bu kararda yer alacak, tedbirin kapsamı ve tedbirin süresi mutlaka bu kararın içinde belirtilecek. Yani bu hususların açıkça belirtilmediği kararlarla yapılan denetimler hukuki sayılmaz. Zaten hukuksuz olarak nitelenen denetimlerin çoğu da hâkimin bu hususlara uymadan karar vermelerinden kaynaklanıyor. Hâkimler genellikle kolluk kuvvetlerinin önlerine koyduğu karar kâğıtlarını okumadan altına imza atıyorlar ve bu genelde de bu kararlarda ya kişinin kimliği bulunmuyor, ya o kişiye ait olmayan başka telefonların dinlenmesi söz konusu oluyor. Bu tür kararlarda hukuka aykırı dinlemeler yapılabiliyor. Buna en çarpıcı örnek olarak, İzmir'de bir ağır ceza mahkemesi başkanının kendi telefonunun dinlenmesiyle ilgili kararın altına imza atmış olmasını verebiliriz. Çünkü daha sonra telefonunun dinlenmesi sonucunda hakkında dava açılmış ve tutuklanmış o ağır ceza mahkemesi başkanı.

Yine Tarık Bey de konuşmasında bahsetti, 2007 yılında, Emniyet İstihbarat Daire Başkanlığı mahkemedен bir dinleme kararı çıkarttı; bu Türkiye'deki tüm vatandaşların dinlenmesine yönelik bir karardır. Aynı kararı Milli İstihbarat Teşkilatı da kendisi için çıkarttı. 2007'nin sonlarına doğru da Jandarma kendisi için benzer bir karar çıkarttı Ankara Ağır Ceza Mahkemesinden.

Bu konunun anlaşılabilmesi için burada belki bir başka düzenlemeden de bahsetmek lazım. 2005 yılında, Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı diye bir kurum kuruldu. Daha önce tüm kuruluşlar kendi dinlemelerini kendi olanakları üzerinden yaparken, 2005 yılından bu yana bu Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı kanalıyla dinlemeler yapıyorlar. Bu Başkanlığa kendi önüne gelen dinleme kararlarına itiraz etme yetkisi tanınmış durumda. Yani hukuka aykırı değilse bile, kararı ilgili mahkemesine ya da savcıya geri gönderme hakkına sahip. Nitekim Telekomünikasyon İletişim Başkanlığı, 2007 yılında verilen bu kararlardan Emniyet İstihbarat Dairesi tarafından alınan kararlara hukuki olduğu kanaatiyle hiçbir itirazda bulunmadı, bu kararları yürürlüğe koydu; ancak, Jandarma'nın almış olduğu kararlara itiraz etti. Bu kararlar ilk hakim tarafından verilmiş kararlar olduğu için, itirazlar da o mahkemenin heyeti tarafından görüşülüyor. 11. Ağır Ceza Mahkemesi bu itirazı reddetti. Biraz önce burada dinleme kararlarının nasıl ve ne şekilde, kimlere yönelik alınacağını saymıştım. Bütün vatandaşların dinlenmesine yönelik böyle bir kararın çıkartılabilmesi olanağı hiçbir şekilde mümkün değil. Çünkü orada mutlaka dinlenecek kişinin açık kimliğinin bulunması lazım, telefon numarasının belli olması lazım. Yani bütün vatandaşlarımızı dinleyebilecek türden bir karar çıkartılması bizim mevzuatımız açısından mümkün değildir. Sonunda Adalet Bakanlığı tarafından Yargıtay'a bir itirazda bulunuldu; Yargıtay 9. Ceza Dairesi bu kararı bozdu. Ama aradan 11 ay gibi bir süre geçmişti. Bu dinlemeler, iletişimin

denetlenmesi son derece olağandışı bir denetim yolu olması itibarıyla, kısa süreler halinde uygulanabilen tedbirler. En fazla 3 ay için böyle bir karar alınabiliyor; eğer ihtiyaç varsa bir 3 ay daha uzatılabilir. Eğer bir terör örgütü faaliyeti söz konusuysa, bunun müteaddit defalar uzatılması gibi bir şey söz konusu oluyor. Bu şekilde temel bir hak ve özgürlüğün ihlal edilmesi anlamına gelen böyle bir kararın en azından 11 ay gibi uzun bir süre için de olsa hayata geçirilmesi büyük bir talihsizlik olmuştur. Ki halen diğer kuruluşlarımız, Emniyet ve MİT'in bu tür bir karara dayalı olarak dinleme yapıp yapmadığı konusunda da bir bilgimiz yok.

Ceza Kanunumuzun 130. Maddesinde gizli soruşturma ve teknik araçlarla izleme düzenlenmiş. Burada teknik araçlarla izleme, sanık veya şüphelinin kamuya açık yerlerdeki faaliyetleri ile işyerinin teknik araçlarla izlenmesi, ses ve görüntü kaydı alınmasını içeriyor. Bu düzenleme ile biraz önce bahsettiğimiz mobese kameralarla izlemeyi karşılaştıracak olursak; aslında biraz önce sözünü ettiğim, Emniyet'in, MİT'in, Jandarma'nın dinlemeler için çıkartmış olduğu kararlar ne kadar hukuka aykırıysa, bu mobeselerle ortam dinlemesi, gözetlemesi yapılması da aynı derecede hukuka aykırı bir uygulama olarak karşımıza çıkıyor. Çünkü biraz önce dinlemelerle ilgili saymış olduğum bütün unsurların bu teknik takiplerle ilgili kararlarda da yer alması zorunluluğu vardır. Bu tür genel bir izleme ve takibe imkan veren herhangi bir yasal düzenleme söz konusu değil. Bunun da açık bir insan hakkı ihlali olarak görülmesi gerekiyor.

Ceza Muhakemeleri Kanununda bununla ilgili başka maddeler de var. Güvenceler getirilmiş kimi durumlara. Aslında bir hukuki düzenleme olarak bu konudaki pek çok noktaya gerektiği tanımlar getirmiş, çerçeve çizmiş olduğunu söyleyebiliriz. Tabii, uygulamadaki sorunlardan bahsetmiyorum. Ama bununla bitmiş mi; hayır. Adalet Bakanlığı, tutmuş, bu CMK'yla ilgili bir yönetmelik çıkartmış. Ceza Muhakemeleri Kanununda Öngörülen Telekomünikasyonla Yapılan İletişimin Denetlenmesi, Gizli Soruşturmacı ve Teknik Araçlarla İzleme Tedbirlerinin Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. Bu Yönetmeliği 2007 yılında yürürlüğe koymuş Adalet Bakanlığı ve Ceza Muhakemeleri Kanunundaki bu iletişimin denetlenmemsiyle ilgili birçok kuralı tanınmaz hale getirmiş.

Burada Yönetmeliğin tamamına değinmem mümkün değil; ama bu Yönetmelikte belirtilen hususlardan birkaç tane örnek vermek istiyorum. Örneğin, CMK 135/2. Maddesinde şüpheli veya zanlının tanıklığından çekinebilecek kişiler arasındaki iletişimin kayda alınamayacağı; eğer sonradan bu fark edilirse mutlaka o kaydın imha edilmesi gerektiğine dair bir düzenleme var. Ama Yönetmelik, "Koşulları varsa onlar da kayda alınabilir" diyor. Yine CMK'nın 136. Maddesinde, "Şüpheli veya müdafinin bürosunun, konutunun araştırılması hakkında bu madde asla uygulanamaz" diyor. Ama Yönetmelik diyor ki, "Avukat şüpheliyse, o da aynı

tedbirlere tabi tutulabilir.” Yine 135. Maddede, katalog suçlardan bahsetmiştik bunların arasında Ceza Kanununun 222. Maddesi sayılıyor; ama Yönetmelik diyor ki, “Bu 222. Maddenin 7 ve 8. fıkraları hariç.” Bu 222. Madde, suç işlemek amacıyla örgüt kurmayla ilgili madde. Bunun 2. Fıkrası, kurulmuş olan bir örgüte üye değildir. Yani bir örgüte sadece üye olan bir kişi, başka bir şeye karışmamışsa, bu iletişimin denetlenmesi tedbirine tabi tutulamıyor. 7. Fıkrası, yardım yataklık dediğimiz, örgüt hiyerarşisi içinde yer almadan, örgüte yardım eden kişiyi tanımlıyor. Bunu da kapsam dışında tutmuş Kanun. 8. Fıkrası, örgütün ya da örgütün amaçlarının propagandasını yapmak suçunu ve bunun aynı zamanda basın yoluyla işlenmesini içeriyor. Bunlar iletişimin denetlenmesi yönündeki tedbirler kapsamına alınmamış. Ama Yönetmelik diyor ki, “Bu suçların terör örgütü kapsamında işlenmesi halinde bu da aynı kapsamdadır.” Yönetmelikte böyle daha birçok madde var; yani kanunla koruma altına alınmış birçok madde ihlal edilecek şekilde düzenlemeler getirmiş.

Nitekim, İstanbul Barosu, bu Yönetmeliğin birkaç maddesinin iptali istemiyle Danıştay’da dava açtı ve Danıştay Dava Daireleri Kurulu da, Adalet Bakanlığının böyle bir yönetmelik çıkarmaya hak ve yetkisinin olmadığını, Ceza Usul Kanununun yorumlanması yetkisinin yargı organına ait olduğunu ve bu Yönetmeliğin yayınlanmasının bir sosyal darbe anlamına geldiğini belirterek, işin esasına girmeden iptal edilmesine karar vermiştir. Tabii, bu Yönetmelikteki iki maddeyle esas olarak yasama organı fonksiyonlarının yürütme organı tarafından Adalet Bakanlığı eliyle gasp edildiğinin de ayrıca tespit edilmesi gerekmektedir. Çünkü Anayasa bunun bir kanunla düzenlenmesini emrediyor.

Son olarak, bu önleyici ve istihbari dinlemelerle ilgili diğer üç kanunda da birçok sorun olduğuna değinmek istiyorum. Orada 135. Maddeyle ilgili ayrıntılı tanımlara yer verilmemiş. Dolayısıyla, bugün yaşadığımız sorunların büyük bir çoğunluğunun da bu önleyici ve istihbari amaçlı dinlemelerden kaynaklandığını belirterek konuşmamı bitirmek istiyorum.

PANEL YÖNETİCİSİ

Şimdi de son konuşmacımız Sayın Meral Danış Beştaş'a söz vermek istiyorum. Kendisi, Barış ve Demokrasi Partisi Hukuk İşlerinden Sorumlu Eş Genel Başkan Yardımcısı. Kendisi, Türkiye'de özgürlükler alanında, iletişim özgürlüğü başta olmak üzere birçok alanda ülkemizin demokratikleşmesi, özgürleşmesi sürecinde en ciddi sorunları yaşayan, bu konuda bedeller ödeyen; farklı düşünenin ne söylediğini anlamaya çalışma tahammülünün gösterilmediği bir ortamda, buna karşı örgütlü bir siyasal yapının çalışmalarını yürüten bir arkadaşımız. Sanırım kendisinin söyleyeceği de güncele dair önemli şeyler olacaktır.

MERAL DANIŞ BEŞTAŞ (BDP Eş Genel Başkan Yardımcısı)

Doğrusu, gözetim konusu çok önemli, hayati bir konu. Elektrik Mühendisleri Odasını da böylesi bir önemli konuyu tartışmaya açtığı için ve bunu özellikle de Diyarbakır'da, her gün onlarca ihlalin yapıldığı bir ilde yaptıkları için kutluyorum. Böylesi bir etkinliğin gerçekten çok önemli olduğunu ve yarar sağlayacağını düşünüyorum.

Doğrusu, son konuşmacı olmak farklı bir şeymiş; çünkü benden önce konuşan arkadaşlarım konunun pek çok yönüne değindiler, çok önemli tespitlerde bulundular. Ben de onların söylediklerini tekrar etmeden, bu konuda neler yaşıyoruz, genel olarak bahsetmeye çalışacağım. Diğer arkadaşların konuşmalarından da çok faydalandığımı belirtmek istiyorum.

Ben, bu iletişimin denetlenmesini, izlenmeyi, gözetlenmeyi, dinlenmeyi nasıl yaşadığımızı; hem Barış ve Demokrasi Partisi üyeleri nasıl yaşadığımızı, hem Kürt sorununun çözümü mücadelesinde önlerine sürekli yasal, siyasi, idari, hukuki, fiili engeller çıkarılan yurttaşlar olarak nasıl yaşadığımızı; özellikle 2005'ten sonra yeni çıkarılan Türk Ceza Kanunundaki ve Ceza Muhakemeleri Kanunundaki buna ilişkin yeni düzenlemelerin, yine "açılım" adı altında kamuoyuna yalan yanlış birtakım iyileştirmeler olarak sunulan düzenlemelerin, uyum yasalarının hayatımıza nasıl yansıdığını biraz paylaşmak istiyorum.

Dinleniyor muyuz, gözetleniyor muyuz, izleniyor muyuz? Doğrusu, özellikle KCK operasyonlarından sonra mümkünse telefonda hiç konuşmuyorum. Tırnak içinde söylüyorum bunu tabii. Yani herkes bu son dönemde bu endişelerle mümkün mertebe telefonda falan dikkatli konuşmaya, hatta kullanmadığında telefonun pilini çıkarmaya falan başladı. Özellikle KCK ana dosyasındaki iddiaların büyük bir kısmı yasadışı telefon dinlemelerine falan dayandırıldığı için ve ben de bu davaya bakan avukatlardan biri olduğum için bunları çok yakından biliyorum ve açıkçası, diğer pek çok kişi gibi ben de ona göre davranıyorum. Niye böyle yapıyoruz; çünkü hukuk yok, hukuk işlemiyor. Eksikliklerine rağmen, bu alana ilişkin Anayasada, yasalarda pek çok koruyucu düzenleme var; fakat bunların hiçbiri uygulanmıyor. Yani ortada mevcut, kanunda yer alan, iletişim özgürlüğünü düzenleyen 132, 133, 134, 135 ve devamı maddelerdeki hükümlerin bile uygulanmadığı, keyfiliğin hâkim olduğu bir iletişimin izlenmesi ve buna dayalı bir dava sürecinden söz ediyoruz. Düşünün, insanların her davranışının, her konuşmasının, her hareketinin, tepkisinin, hatta jest ve mimiklerinin bile gözetlendiği, kaydedildiği ve bunlara dayalı olarak insanların birtakım suçlarla itham edildiği; alkışlamanın, gülmenin bile örgüte destek olarak nitelendirildiği ve bunların dosyalara kanıt olarak girdiği bir davadan, yargılamadan söz ediyoruz ve emin olun, burada insanlar bu tür kayıtlara, çekimlere falan dayanılarak 11-12 seneye varan cezalar alıyorlar. Bir etkinlikte, gösteride, bir

bayramda, herhangi bir kutlamada falan birtakım insanlarla birlikteyken çekilmiş bir kare fotoğraf, insanların örgüt üyesi olarak yargılanarak cezalandırılması demek.

Böyle bir gözetlemeyi emniyet çok yaygın yapıyor, inanılmaz uzmanlar bunu da not etmek lazım. Her kare fotoğrafı çok iyi montajlayıp getiriyorlar, CD kayıtları yapıyorlar. Diğer yandan ne yapıyor? İletişim tespiti. Son dönem uygulamalarda yegâne delil olarak kullanılıyor. Başka deliller karşımıza çıksa da. Şimdi mesela yeterli şüpheden söz ettik. Yani kanuna göre başka bir şekilde dayanak olmayacak delil elde etme. Son çare olarak kişinin telefonları dinlenebilecek, e-mailleri izlenebilecek, yazışmaları izlenebilecek. Bu son çare kavramı bizde ilk çözüm. Yargılamaların tümü siyasi saikle yapıldığı için. Bunu çok emin olarak söylüyorum. Bizde hakim ve savcının rolü yok. Mesela ben KCK davası için özellikle söyleyeceğim. Tabi bir tane KCK davası yok şu anda devam eden 16 KCK davası var ve bu davaların hepsinde bir numaralı delil iletişim tespit tutanakları, teknik takipler, fotoğraflamalar, telefon dökümleri var. Başka delil yok.

Bu davaların hepsinde bir numaralı delil iletişim denetim tutanakları. Peki, ne yapılmış bu dosyalarda? Örnek olması açısından, en çok tartışılan dosyalardan biri olduğu için örnek vermek istiyorum. Belki inanmayacaksınız, ama şöyle bir ihbarla başlıyor binlerce kişinin tutuklanması ve yüzlerce kişinin telefonlarının dinlenmesi. İddiaya göre, sözde, 14.02.2007 tarihinde Diyarbakır Terörle Mücadele Şubesine şöyle bir ihbar geliyor: "... eylemlere katılmaları için insanları yönlendiriyor, başka illeri de organize ediyor. PKK adına halkı sokağa isyana çağırıyor." Telefon numaraları veriyor. Bu ihbarın Emniyetin telefonuna geldiği söyleniyor. Bütün olay bu. O ihbardan sonra telefon dinlemelerine başlıyor ve bu telefon dinleme sayıları artıyor, 10'a çıkıyor, 20'ye çıkıyor. Dinlenmeyen kişilerin de telefonları dolaylı olarak dinleniyor; diyelim ki benim telefonum dinleniyor; beni arayan herkes bu arada şüpheli konumuna düşüyor. Zaten dinlemeler yüzde 90 oranında yasadışı bir şekilde yapılıyor. Bu ihbar çok şeye kadir oldu. Yani 2004 yılından 2009'a kadar bu kişilerin telefonları dinlendi ve teknik takip yapıldı. Teknik takip nerede yapıldı; kapatılmadan önce Demokratik Toplum Partisinin kurduğu Yerel Yönetimler Bürosu dinlemeye ve izlemeye alındı ve mahkemedен alınan bu dinleme kararı onlarca kez uzatıldı, üstelik hiçbir somut, hukuki dayanak yokken. Polis yazı yazıyor, "Biz, burayı izlemek istiyoruz" diyor, savcı yazı yazıyor, hâkim karar veriyor. Somut bir dayanak yok. Yani bunu sorgulayan hiçbir tartışma yok. Aynı kelimeler, aynı cümlelerle bu kararlar veriliyor, süre uzatılıyor.

Bu Yerel Yönetimler Bürosunun izlenmesi sadece iletişimin denetlenmesi, izlenmesi boyutuyla değil, ayrıca Anayasa ya ve siyasi partiler kanununa da aykırı bir durum. Bu soruşturmada tek yetkili merci Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığıdır ve konunun merhalelerinin izlenmesinin Başsavcılığa bildirilmesi gerekir ve o büronun

izlenmesi ve dinlemeler kendisinin takdirindedir .

Başka neresi izleniyor bu KCK dosyasında? Diyarbakır Büyükşehir Belediye binası izleme kararı var. Düşünün, Büyükşehir Belediye Başkanından tutun da, herkes izleniyor. O kadar sınır tanımıyorlar ki, Büyükşehir Belediyesini de, diğer belediyeleri de izleme, dinleme kararı veriyorlar. Zaten sürekli izliyor, bunu fotoğraflıyorlar. Yine BDP Diyarbakır İl binası izleniyor.

Şöyle bir durum var: Yani yasayla falan bağlantı kurmaya çalışmayacağım; çünkü Anayasanın ilgili hükümlerine, Ceza Muhakemeleri Kanunu ve ilgili yasa hükümlerine hiçbir şekilde uygun olmayan bir yargılama, soruşturma ve izlemeyle karşı karşıyayız. Bunu yüzlerce kez dile getirdik, buna ilişkin dilekçeler verdik. Son 4-5 yıldır yapılan yargılamalarda, bütün dosyalarda karşımıza çıkan hukuka aykırılıkları sizlerle paylaşmak açısından, resmin bütününe görmemizi sağlamak açısından anlatıyorum.

Ben kendimi tanıtmadım. 1990'dan beri avukatlık yapıyorum, yani 20 yıldır. İşkence, faili meçhul cinayetler dönemi, köy yakmalar falan, bunların tümüne bir şekilde tanıklık eden bir avukat olarak söylüyorum. Bugün yaşananlar aslında bölgede barış isteyen demokratik Kürt hareketinin tasfiyesi süreci ve bu da şiddete, işkenceye dönüşüyor. Yani dün öldüren, yakan, yıkan zihniyet, bugün bunu değişik yollarla yapıyor. Bu sefer, uygulayıcılar hukuku inanılmaz bir maharetle uyguluyorlar; tabii, aleyhte bir maharet bu. Biz hukukçular, bu şekilde her kanun düzenlemesinin uygulamada nasıl boşa çıkartıldığını veya en olmadık şekilde uygulandığını dehşetle izliyoruz. Düşünün, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin verdiği kararlar doğrultusunda yeni bir kanuni düzenleme yapılıyor; fakat tekrar farklı bir uygulamayla bunun da boşa çıkartıldığını vesaire görüyoruz. Tabii, Kürt sorununun çözümsüzlüğünden kaynaklanan bir durum bu; daha doğrusu Kürt sorununun çözümüne yanaşmayan güçler şimdi de son çare olarak yargı eliyle bu sürecin önünü tıkamaya ve bu konuda mücadele yürüten, politika geliştiren muhalifleri birtakım yargılamalarla, davalarla, tutuklamalarla falan tasfiye etmeye çalışıyorlar. Yani şu anda meydana gelen cezalandırmaların, tutuklamaların siyasi iktidar tarafından sadece siyasi birtakım saiklerle yapıldığı konusunda bizim bir kuşkumuz yok.

Düşünün, 2 yıl boyunca sürekli olarak izleniyorsunuz, dinleniyorsunuz. 14 Şubat 2007-14 Nisan 2009; bu süre boyunca sürekli her şekilde izleniyor, dinleniyorsunuz ve yaptığınız herhangi bir davranıştan, söylediğiniz en basit bir sözden dahi bir suç unsuru çıkartmaya çalışıyorlar. Düşünün, adama diyorlar ki, "Sen, İllisu Barajının yapılmaması için, Hasankeyf'i kurtarmak için kampanyalara katılmışsın, bu konuda yoğun telefon görüşmelerin var; sen Hasankeyf'i kimin kurtarmaya çalıştığını bilmiyor musun?!" Ondan sonra da iddianameye, "Terör örgütü mensuplarının geçiş

güzergâhı olan Hasankeyf'in sular altında kalmaması için eylem ve etkinliklerde bulunmak, o doğrultuda çalışmak" diye yazmışlar. Yani düşünün, bu tespit bile yargısal erkin takdirine kalmış bir şey. Daha buna benzer bir sürü şey var. Düşünün, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuru yapılmış; suç. Bu da iddianamede yazıyor. Sosyal yardım kuruluşlarına katılmak, destek olmak suç, çocuk haklarına ilişkin düzenlenen bir toplantıda konuşma yapmak suç vesaire. Tabii, bunlar gerçekten hayatı inanılmaz derecede olumsuz etkiliyor. Ben, bu işin psikolojik, sosyal taraflarına değinmedim; ama bu konudaki yaklaşımlar, tavırlar sonuçlarıyla artık yaşama yansıyor. Düşünün, telefonda Kürtçe küfrettin diye bile hakkında işlem yapabiliyorlar, bunu davaya konu edebiliyorlar. Bu da gündelik yaşamda insanların psikolojisini çok olumsuz etkiliyor tabii. Özellikle bu telefon dinlemeleri üzerinden yapılan yargılamalar falan o kadar endişe yarattı ki, artık insanların konuşurken kendi kendilerini sınırlamalarını getirdi. Kendi kendini sınırlama artık çok normal bir tutuma, davranışa dönüştü bölgede. Bu da bunun toplumda yarattığı olumsuz psikoloji açısından oldukça düşündürücü bir durum; özellikle Kürt sorununun çözümsüzlüğünden kaynaklı. Batıda da şüphesiz gözetleme, iletişim izlemeleri az da olsa bu konunun hukuksuzlukları var ama burada çok çok daha fazla olmakta. Çünkü dinleme konusu temel araçlardan biri olarak kullanılıyor. Her yerde artık izleme ve teknik takip kullanılıyor.

Çok ilginç dosyalar var. "Şu sokakta, şu eyleme ilişkin görüntü istiyoruz" deniliyor. Diyarbakır'da mobese kameraları slogan atanları, yürüyenleri, alkış çalanları tespit ediyor; ama elinde silahla vurup öldüreni tespit etmiyor.

SORU VE CEVAP

SALONDAN

Engin ÇAVDAR Konuşmalarda iktidarların toplumu denetim altına almak, istedikleri gibi yönlendirmek için çeşitli mekanizmalar, izleme-gözetleme sistemleri geliştirdiklerinden bahsedildi. Bu mekanizmalardan birinin de kentsel dönüşüm projeleri olduğu söylendi. Çünkü kentsel dönüşüm projeleriyle insanların bir nevi kontrol edilebilir noktalara toplanmaya çalışıldığını söylendi. Böyle bir şey gerçekten mümkün mü ve eğer mümkünse, buralarda şu ana kadar devlet eliyle bu konuda ne yapıldı?

Engin ÇAVDAR Bu iletişimin denetimi konusunda yapılan konuşmalarda, iktidarın toplumu sürekli izleyen, gözetleyen, denetim altında tutan bir göz olarak işlev gördüğünü, toplumu bu şekilde sürekli bir kontrol altında tuttuğuna değinildi ve bizlerin de toplum olarak bu denetimi bir şekilde içselleştirdiğimiz ve buna göre gündelik hayatımızda kendi kendimize bir otokontrol geliştirdiğimiz belirtildi. Bu durumda, toplum olarak üzerimizdeki bu sürekli tahakküm ve denetim mekanizmasını kırmak için iktidarın gözünü nasıl kör edebiliriz, bu konuda toplum olarak ne yapabiliriz?

Yrd. Doç. Dr. BARIŞ ÇOBAN- Kentsel dönüşümle ilgili sorudan başlayayım.

Buralarda nasıl bir kentsel dönüşüm planlanabilirdi? Aslında vardı; köyken projeleri türü üretilen projelerin hepsi, toplumu denetlenebilir bir alanda tutup, böylece muhaliflerin onlara sirayet etmesini engellemeyi amaçlıyordu. Tabii, çok büyük göçler olunca, toplumsal hareket devletin denetiminin de dışına çıkabilecek büyüklüğe erişince, yapmayı istedikleri kadar büyük bir denetim gerçekleştiremediler. Bu, İstanbul'dan başlayan bir süreç; İstanbul'da, öteki olan Kürtleri, diğer toplum kesimlerini şehrin dışına atmaya çalışıyorlar, bu alanları zenginlere peşkeş çekmeye çalışıyorlar. Aynı şeyleri daha sonra başka yerlerde, buralarda da yapmaya çalışacaklar. Tabii, burada belediye sizin elinizde, halkın elinde olduğu sürece böyle bir saldırıya girişmeleri de kolay olmayacak. Onun için, katılımcı demokrasiyle birlikte, kendi özgürlük alanlarınızı da savunmanız gerekiyor. Nereyi boş bırakırsanız, savunmasız bırakırsanız, iktidar oradan girip, alanı kendi alanına çevirip, muhaliflerin tüm özgürlük alanlarını yok etmeye çalışıyor.

Onun dışında, arkadaşımızın, "İktidarın gözünü nasıl kör edebiliriz?" sorusu vardı. Yalnız olmamak, toplu şekilde sokağa çıkabilmek ve bu tehditleri ciddiye almamak gerekiyor. Yoksa her zaman bu korkuyla yaşamak yok edici bir şey, tüketici bir şey, insan olmaktan bıktırıcı bir şey. Yani mobese kameralarının karşısında eylem yapabilmek, gerekirse bunları kör edebilmek, bunlara karşı eylemler kurgulayabilmek önemli. Karnaval türü eylemler olabilir, yani şiddet gerekmiyor. Zaten istedikleri

şey de genelde şiddet türü eylemler. Bundan ziyade, daha karnaval türü eylemler gerçekleştirip, “Ciddiye almıyoruz, araçlarınız bize sökmedi, sökmeyecek” demek gerekiyor. Yani “Her şeyimizi görebilirsiniz, yatak odamızı da görebilirsiniz; ama sizin suçlu kabul ettiğiniz şey zaten bizim kafamızın içinde. Ki o da görebileceğiniz bir şey değil” demek gerekiyor. Bunu kabul ettiğinizde zaten hiçbir zaman teslim alınamıyorsunuz.

Yrd. Doç. Dr. ZEYNEP ÖZARSLAN - Sorunun cevabını aslında Barış Bey büyük oranda verdi, benim söyleyeceğim şeylere yakın şeyler söyledi. Tabii, bu çizdiğimiz tabloda sistemin bu kadar totaliter, bu kadar bütünlüklü bir yapı olduğuna inanmıyorum. Yani elbette muhalif güçlerin aralardan sızabildiğini görüyoruz. En son Wikileaks olayında olduğu gibi, yaratılan şu büyük Amerikan toplumunda bile böylesi sınıtlar olabildiğini gördük. Burada önemli olan nokta, bizim böyle olduğunu varsaymamız; yani sistemin bütün halinde bizleri kapattığını, gözetlediğini varsaydığımız için zaten tehlikeli. Biz bu varsayımdan kurtulduğumuz anda ve iktidara karşı daha anlamlı muhalif eylemler gerçekleştirdiğimiz zaman, baskının olmadığı bir toplumda, daha insani bir toplumda yaşama olanağına sahip olacağız. Nasıl ki iktidar küresel bir şekilde hareket ediyorsa, muhalif güçlerin de aynı şekilde küresel biçimde hareket etmesi ve yeni muhalefet biçimleri geliştirmesi gerekiyor. Barış'ın da söylediği gibi, belki daha eğlenceli eylemler gerçekleştirmesi gerekiyor. Sonuçta önemli olan eylemdir ve toplumda bu konuda farkındalık yaratılmasıdır. Yani mobese kameraları gibi, diğer bütün gözetleme sistemlerine karşı toplumun eğitilmesi, medyanın yaratmaya çalıştığı kamuoyunun tersinde bir kamuoyu yaratılması yönünde muhalif güçlerin harekete geçmesi gerekiyor.

PANEL YÖNETİCİSİ- Bilim alanındaki, teknoloji alanındaki gelişmeler, değişimler her zaman sadece egemenlerin baskılarını sürdürmeleri noktasında onlara bir avantaj sağlamıyor; aynı zamanda toplumsal muhalefet güçlerinin de bu iletişim araçlarını, bu teknolojiyi kullanma noktasında bir ortak dayanışmaya ihtiyaç duyduğunu, bunların ortak bir örgütlülüğe ulaşmalarında önemli bir araç olduğunun da farkında olmak gerekiyor. Bu bağlamda, en son İran'da, Kuzey Afrika'da, Ortadoğu'da gelişen halk ayaklanmalarında, iktidarların, direnişleri kırmak adına ilk elden yaptıkları şeyin Internet sansürü uygulamak olduğunun da altını çizmek lazım. Yani egemenlerin elinde bir araç haline dönüşen bir teknoloji, aynı zamanda başka bir dünyayı savunan güçlerin elinde; toplumsal yaşamın emek, demokrasi ve barış ekseninde sürdürülmesinden yana olan güçlerin elinde de önemli bir araç işlevi görebileceğini düşünüyorum.